

Міністерство освіти і науки України  
Київський національний університет імені Тараса Шевченка  
Навчально-науковий інститут філології  
кафедра германської філології та перекладу

**ДОМІНУЮЧІ МОВЛЕННЄВІ АКТИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПОТЕНЦІЙНОГО  
ЧИТАЧА**

**Кваліфікаційна робота**  
освітнього ступеня «бакалавр»  
студентки 4-го курсу  
освітньої програми  
*«Шведська філологія та переклад,  
англійська мова та третя германська мова»,*  
спеціальність – 035.044 «Германські мови та  
літератури (переклад включно), перша – шведська»  
**Недільченко Дарина Ігорівна**  
**Науковий керівник:**  
ас.кафедри Адам Хассельстрем

«Допущено до захисту»  
Протокол засідання  
кафедри германської філології та перекладу  
протокол № 12 від «11» серпня 2024 року  
завідувач кафедри Сас  
к.філол.н., доц. Олександр СТАСЮК

КИЇВ  
2024

## **Анотація**

Темою дипломної роботи "Домінуючі мовленнєві акти та їхній вплив на потенційного читача" є дослідження мовленнєвих актів, що переважають у дитячому інформаційному тексті у брошурі «Карта Кулабергу від Скугсмуле», який вплив домінуючі мовленнєві акти мають на потенційного читача та взаємозалежність між мовленнєвими актами і аудиторією тексту. Актуальність роботи ґрунтується на важливості вивчення непрямой мовної комунікації та нестача детальних досліджень у цій галузі. Об'єктом дослідження є мовленнєві акти та їх вплив на читача. Предметом дослідження є: види домінуючих мовленнєвих актів у тексті дитячої брошури. Для цього проводиться порівняння між дитячо-орієнтованими та доросло-орієнтованими текстами, а також аналізуються відмінності, які було виявлено під час порівняння. Мета цього дослідження – зрозуміти, як мовленнєві акти використовуються в інформаційних текстах залежно від їх аудиторії і який вплив вони мають на дітей, що читають цей текст. Під час цього дослідження використовувався підхід системно-функціональної граматики (SFG). Результати, отримані у ході дослідження, ілюструють, що обидва інформаційні тексти переважно склалися з тверджень, виражених конґруентно. Однак результати також показують, що перший текст налічував певну кількість запитань, вказівок, мета яких полягала не лише у тому, аби проінформувати читача, але й повпливати на взаємодію між допитливою дитиною та природою, спонуканні її дотримуватися правил заповідника, а також у заохоченні інтенційного мислення у дитини. У цьому і полягає відмінність тексту «Брошура екологічних стежок Кулабергу», що орієнтований на дорослого читача. Цим текстом дорослих інформують про історію заповідника і закликають суворо дотримуватися його правил. Висновком проведеного дослідження стало те, що мовленнєві акти використовуються по-різному залежно від того, хто є одержувачем повідомлення та мети повідомлення. Отримані висновки свідчать про те, що для підвищення рівня залучення та інтересу дітей важливо, аби тексти

були більш інтерактивними і спонукали дітей активно мислити про те, що вони бачать, відчувають, чують тощо.

**Ключові слова:** системно-функціональна граматики, модальність, мовленнєві акти, метафункція.

### **Abstract**

The paper titled “Dominating Speech Acts and their Influence on a Potential Reader” explores what speech acts prevail in the child-oriented informational text in the brochure “Skogsmulles karta över Kullaberg”, what influence the prevailing speech acts have on a potential reader, and interdependence between speech acts and the audience of a text. For that, the comparison between child-oriented and adult-oriented texts is drawn and the differences that were found during the comparison are analyzed. This study aims to understand how speech acts are being used in informative texts depending on the audience and what influence they have on children reading the aforementioned text. The systemic functional grammar (SFG) approach was used during this study. The results acquired during the study illustrate that both informative texts were predominately comprised of statements expressed congruently. However, the results also show that the first text featured a variety of questions and commands the goals of which were not simply to inform a reader, but to influence the interaction between a curious child and nature and persuade it to follow the rules of the nature reserve as well as to foster intentional thinking in a child. That cannot be said about the adult-oriented text “Kullabergsfolder med vandringsstigar”, where adults are merely informed of the history of the nature reserve and are told to strictly follow the rules. The research concludes that different speech acts are used depending on who the receiver of a message is and the goals of the said message. These findings suggest that in order to increase the level of children’s investment and interest, it is crucial that texts be more interactive and encourage children to actively think about what they see, feel, hear etc.

**Keywords:** Systemic functional grammar, modality, speech acts, metafunction

# **Dominerande språkhandlingar och deras inflytande på den potentiella läsaren**

En funktionell analys av dominerande språkhandlingar i  
"Skogsmulles karta över Kullaberg"

Svensk filologi och översättning

Handledare: Adam Hasselström

Datum: 2024-06-03

Nedilchenko Daryna

Examensarbete

## **Sammanfattning**

I denna uppsats analyseras språkliga val i broschyren Skogsmulles karta över Kullaberg av Kullaberg Naturreservat som har skapats och finansierats av Naturvårdsverket och samspelet mellan sändaren av broschyren och dess mottagare, med andra ord, läsare. Bakgrunden för denna uppsats är brist på vetenskaplig forskning i informativa texter för barn inom funktionell lingvistik. Syftet med uppsatsen är således att forska vilka språkhandlingar användes i skriften och hur dess läsare kan påverkas av ett visst val. Metoden som används för denna uppsats är funktionell textanalys med interpersonella metafunktion i framkant, analys av kontext, språkhandlingar, modalitet, grammatiska metaforer samt jämförelse mellan Skogsmulles karta över Kullaberg vars potentiella läsare är barn och Kullabergsfolder med vandringsstigar vars potentiella läsare är vuxna. Resultatet avslöjar att Skogsmulles karta över Kullaberg som en stor mängd av andra informativa texter består mestadels av påståenden som konstrueras genom påståendesatser.

Därutöver visar resultatet att trots att relationerna mellan sändare och mottagare inte är ömsesidiga, skapas det starka mentala länkar och maktrelationer som motiverar mottagare att ta något från texten och fundera på det samt följa regler som mottagaren informerades av. Förutom detta avslöjas det att Kullabergsfolder med vandringsstigar inte är interaktiv och har för syftet att bara informera sin läsare i stället för att uppmana till reflektion, aktiv nedsänkning och stimulera fantasi för att vuxnas hjärnor är redan fullständigt utvecklade. Det förklaras genom bristen på frågor som driver på stimulering av barns hjärnor.

**Nyckelord:** Funktionell grammatik, modalitet, språkhandling, förpliktelse, metafunktion.

Innehållsförteckning	
1. Inledning .....	7
1.1 Syfte och frågeställningar .....	9
1.2 Disposition .....	9
2. Bakgrund.....	10
2.1 Om Kullaberg.....	10
2.2 Om Skogsmulles karta över Kullaberg .....	11
2.3 Sändare och mottagare.....	12
2.4 Sammanfattning av centrala begrepp .....	13
3. Teori.....	14
3.1 Funktionell grammatik .....	14
3.1.1 Den interpersonella metafunktionen .....	15
3.1.2 Språkhandlingar.....	17
3.1.3 Modalitet .....	19
3.3 Tidigare forskning .....	23
4. Material och metod.....	26
4.1 Material: broschyr Skogsmulles karta över Kullaberg .....	26
4.1.1 Diskussion av material.....	27
4.2 Metod: textanalys med hjälp av funktionell grammatik .....	29
4.2.1 Kontext.....	29
4.2.2 Språkhandlingar, modalitet och grammatiska metaforer .....	30
5. Resultat .....	33
5.1 Dominerande språkhandlingar och deras inflytande på den potentiella läsaren.....	33

5.2 Jämförelse mellan barninriktad och vuxeninriktad texterna .....	39
5.3 Sammanfattning analys.....	43
6. Avslutande diskussion .....	45
6.1 Fortsatt forskning .....	45
Källförteckning .....	47
Bilagor .....	60

## 1. Inledning

Ett språk är vårt huvudsakliga verktyg som inte bara möjliggör vår kommunikation, utan ligger grund till samhällets utveckling och överbringa konstnärliga budskap med musik, litteratur, dikter m.m. Ett språk och en person är oskiljaktiga och så länge som det finns språket, så länge ska det finnas människor för att de inte är självständiga och inte kan existera utan varandra. En person som behärskar ett språk kallas för språkbrukare. Med hjälp av språket lär vi oss att urskilja olika språkmönstren som används vid en stor mängd situationer. Exempelvis, formellt och informellt språk, talspråk och skrivspråk, slang, dialekter, ordspråk, fackord. En viss del av ordförråd och grammatiska konstruktioner är lämpliga för ett visst evenemang och sammanhang, men inte för alla. Vi brukar uppfatta textens innehåll med hjälp av ordförråd utan att ta hänsyn till grammatiska aspekter och hårfina detaljer som dessa grammatiska val innehåller. Därför är det nödvändigt att titta på en text genom grammatisk lins och analysera grammatiska val av författaren och hur dessa val påverkar människor vilka ta emot ett budskap från denna texten.

Under planeringen av vad vårt budskap ska innehålla, tar vi alltid i betraktande hur vi vill att vår mottagare ska reagera och ta emot informationen och följaktligen är sättet på vilket vi formulerar budskapet avgörande. När det gäller språk, måste vi inte bara kolla på helhetsbild, utan fingranska alla detaljer av hur muntligt budskapet och skriftligt budskapet tas emot från grammatiska perspektiv. För detta används en grammatisk modell som kallas för *Funktionell grammatik* och granskar betydelse genom att fokusera på grammatik. I enlighet med Holmberg och Karlsson (2022), är funktionella grammatiken en språkmodell som utgår från betydelse där kontext och språkbruk ses som grunden för hela grammatiken och anger att grammatiken inte bara ger uttryck, utan också skapar betydelse.

I enlighet med Holmberg, Karlsson och Nord (2019) "forskning inom den traditionella grammatiken syftar ofta till att kartlägga, beskriva och förklara de regelsystem som aktiveras när vi använder språket, och undersöka var och hur dessa

regelsystem kan uppstå” (s. 8). Utgångspunkten för funktionell grammatik är en vilja att förstå mekanismerna bakom språkutveckling hos den enstaka person och ett språk som sådant. En del forskare har tagit steget vidare till att använda modellen för att studera multimodal kommunikation, det vill säga texter och kommunikation där fler resurser än det verbala språket är inblandade (Holmberg & Karlsson 2022).

I denna uppsats används funktionell grammatik för att analysera broschyr “Skogsmulles karta över Kullaberg” av Kullaberg Naturreservat som har skapats och finansierats av Naturvårdsverket. Motivationen bakom valet är en brist av genomförda grammatiska analyser av informativa texter och hur de verkar på mottagare och vad texten driver mottagare till (Caffarel, 2015).

Min utgångspunkt är att texters språkliga och grammatiska val bestäms av författarens mål. Jag fokuserar särskilt på hur barninriktade texter verkar mer stimulerande och hur idéer för självreflektion och eftertanke uttrycks eftersom det är genom ramar som finns i textens verksamhet inom och utom grammatik som man uppfattar. Om det finns otydligheter där, kan det mycket väl vara en bidragande orsak till att mottagare inte ska förstå vad efterfrågas av dem.

Valet av funktionell textanalys som analysmetod baseras på att problematiken inte enbart rör innehållet i broschyren utan även de yttre faktorer som kan påverka hur olika läsare uppfattar den. Genom att använda funktionell textanalys med fokus på de interpersonella metafunktionerna kan man analysera språkhandlingar djupare, utifrån deras funktion i sammanhanget snarare än bara deras grammatiska form. Detta tillvägagångssätt möjliggör ett mer omfattande perspektiv på hur språkbruk påverkar och formas av den specifika kontexten i vilken det används.

Förhoppningsvis ska jag kunna bidra till utvecklingen av funktionell grammatik som språkligt analysverktyg för själslig och muntlig kommunikation med denna analys och kunna upptäcka hur broschyrernas innehåll uppfattas av både vuxna och barn samt bana väg för förståelse av hur barninriktade informativa texter bör skapas för att fostra avsiktligt tänkande.

## **1.1 Syfte och frågeställningar**

Denna uppsats har till syfte att utforska vilka språkhandlingar präglar denna text och hur de i sin tur påverkar en läsare och läsarens potentiella svar till texten trots att läsaren är medveten om att hans svaret varken ska tas emot ansikte mot ansikte eller tas emot ifall svaret är disprefererande. Ett underliggande syfte är att bidra med kunskap om funktionell grammatik i barninriktade texter och förstå bättre hur barns intresset kan fostras. Vilka språkhandlingar dominerar “Skogsmulles karta över Kullaberg”?

- Hur påverkas läsarens reaktion genom detaljer som står i kontext, modalitet och grammatiska metaforer?
- Vilken relation mellan sändare och mottagare kan identifieras i texten?
- Hur skiljer sig “Skogsmulles karta över Kullaberg” och “Kullabergsfolder med vandringsstigar” från varandra trots samma sammanhang?

## **1.2 Disposition**

Näst efter inledningen kommer broschyren “Skogsmulles karta över Kullaberg” att presenteras, samt de sändare och mottagare som är relevanta för denna uppsats. Vidare kommer den teori som ligger till grund för uppsatsen att kartläggas: dess ursprung och vad som kännetecknar den. I samma del kommer några viktiga termer förklaras, det vill säga följande termerna: funktionell grammatik, språkhandling, modalitet, metafunktioner och inte minst forskning som har bedrivits inom ämnet i förflutna. Vidare kommer metoder som har använts att redogöras för, samt relevanta resonemang som har förts inför och under analysen.

Först kommer resultatet av kontextanalysen att redovisas, sedan språkhandlingarna, sedan de grammatiska metaforerna och slutligen grammatisk och terminologisk analys av broschyrerna. Resultatdelen slutförs med en sammanfattning som kopplas till uppsatsens syfte och frågeställningar. Slutligen kommer resultatet att diskuteras. Diskussionen kommer inledningsvis att behandla huruvida broschyrernas syfte är olika

## **2. Bakgrund**

I denna sektion ska presenteras Naturvårdsverkets broschyr “Skogsmulles karta över Kullaberg”, det vill säga broschyrens innehåll, ordval, hur den samspelar med en läsare (med andra ord, kontakten mellan sändaren och mottagaren) och vad den har för syfte.

### **2.1 Om Kullaberg**

Sverige är välkänt globalt för sin starka demokrati, omfattande jämställdhet, kulturell olikhet och stolthet över väl bibehållen natur. Sverige är en förebild för hela världen i miljöskydd och miljövard, det bestyrker en stor mängd av nationalparker och naturreservat i landet som välkomnar människor dagligen och ger möjlighet att åter förbinda med natur och rymma jäktig livsstil och bullriga miljöer i städer samt en uppsjö av organisationer som jobbar för att säkerställa att mer människor har tillgången till natur och ökad livsglädje.

Ett av de mest nervkittlande och fascinerande naturreservat är Kullabergs Naturreservat som ligger i söder om Sverige – i Skåne. Naturum Kullaberg är ett besökscenter vid Kullens fyr längst ut på spetsen mot norra inloppet till Öresund. Naturum ägs av Naturvårdsverket och förvaltas av Länsstyrelsen Skåne. Naturum Kullaberg erbjuder utställningen “Porten till Kullaberg” vilken visar Kullabergs naturreservat från himmel till hav. Runt omkring i naturum finns moduler placerade, där du kan gissa rätt fågelläten, svampar, blommor eller märkliga djur i havet. Barnens favorit blir ofta saltvattensakvariet där den som vill kan känna på en sjöstjärna. På naturum Kullaberg kan du få tips och idéer på vandringar och utflykter i naturen (Kullabergsfolder med vandringsstigar, 2021). Tanken är enkel – naturum Kullaberg ska vara porten ut till naturen.

Kullabergs naturreservat är en asyl för vegetation, djurliv, ett rikt fiskliv och inte minst betesdjuren som får, kor och hästar. Här både vuxna och barn kan speja över djur i sin naturliga miljö och lära sig respektera och värdera natur. Tack vare Naturvårdsverket har barn möjlighet att skapa kontakt med natur och undervisas från barndom om vad man får göra och vad man inte får göra. Naturvårdsverket är en statlig

myndighet och arbetar på uppdrag av regeringen med miljöfrågor inom Sverige, EU och internationellt. "Verkets arbete ska syfta till att främja en hållbar utveckling med utgångspunkt i den ekologiska dimensionen. De miljö kvalitetsmål som riksdagen har fastställt och strategierna för att nå målen ska vara vägledande i arbetet" (Förordning med instruktion för Naturvårdsverket, 2007, 1 §).

Som varje naturreservat ger Kullaberg ut broschyrer och kartor som innehåller naturreservats historia, beskrivning, tips, riktningar, stigar, regler och kontaktinformation. Reservatet betraktas som barnvänligt och designar kartor speciellt för barn att hjälpa dem upptäcka Kullaberg och Skogsmulles karta över Kullaberg är den.

## **2.2 Om Skogsmulles karta över Kullaberg**

Skogsmulles karta över Kullaberg är en broschyr som finns på Kullaberg Naturreservats websida och på broschyrstånd på naturum tillsammans med andra friluftskartor och innehåller allmän information om naturum och naturcenter i Skåne, regler, kartor och kontaktinformation av Kullaberg naturreservat. Broschyren "Skogsmulles karta över Kullaberg" är en informativ och pedagogisk guide utformad för att hjälpa besökare, särskilt barn att upptäcka Kullabergs naturreservat. Med Skogsmulle som guide lär sig läsarna om naturen, allemansrätten och specifika regler som gäller i reservatet. Skogsmulle är en pedagogisk figur skapad för att lära barn om naturen och vikten av att vårda miljön. Hen beskrivs som en vän till både barn och djur, och genom hens berättelser och uppdrag får barnen en praktisk och engagerande utbildning i naturvård. Broschyren förklarar också allemansrätten, som ger människor rätt att vistas i naturen samtidigt som de påminns om ansvaret att skydda och inte skada vegetation och djurliv samt respektera markägare och andra besökare. Dessutom betonas de särskilda regler som gäller för Kullabergs naturreservat.

Inom broschyren presenteras olika platser i Kullabergs naturreservat, såsom Mölle Mosse, Håkull, Josefinelust och Djupadal. Vid varje plats finns aktiviteter och uppdrag för barn, exempelvis att lyssna på naturens ljud, känna på klippor och leta efter djur. Dessa uppdrag syftar till att göra besöket interaktivt och lärorikt samt lära barn

att vara synkad med sina tankar och sinnen. Det förtjänar anmärkas att broschyren har för syfte att främja naturupplevelser och utbildning genom en kombination av lek och lärande, med fokus på hållbarhet och respekt för naturen. En detaljerad karta över Kullaberg ingår i broschyren också, med markeringar för stigar, sevärdheter, utsiktsplatser och faciliteter som toaletter och grillplatser. Skogsmulles karta över Kullaberg erbjuder praktisk information och tips om besöksmål, aktiviteter, naturreservats och allemansrättens regler samt länkar till ytterligare resurser om naturreservatet och Friluftsförbundet.

Broschyren listar flera anmärkningsvärda platser som Lillefyr, Josefinelust, Mölle mosse, Domarringarna vid Himmelstorp etc. För varje plats författaren skriver en kort beskrivning, regler angående vad man får och inte får göra och uppdraget för att bidra till barns trygga interaktion med naturum och fostra respekt för natur samt fantasi med hjälp av Skogsmulle (Skogsmulles karta över Kullaberg, 2019).

### **2.3 Sändare och mottagare**

Varje skriftligt och muntligt inlägg har en författare och en person som detta inlägg skapas för. De kommunicerar med varandra och genomför sina roller på medvetet eller omedvetet sätt. I funktionell grammatik kallas dessa roller för "sändare och mottagare. Som det hörs på namnet så är sändaren den som sänder, det vill säga avger informationen medan mottagaren är den som tar emot det som kommuniceras" (Gradin, 2022, kommunikation sektion). Sändaren skapar informationsinlägg, bestämmer vad det har för syfte och bestämmer vem ska ta emot detta inlägg. Men det är upp till mottagaren att bestämma sig hur hen ska reagera och vilka åtgärder ska vidtas.

Skogsmulles karta över Kullaberg skapades och finansierades av Naturvårdsverket och det är Naturvårdsverket som bestämmer vem mottagaren är, vilket budskap måste överföras och hur språket måste anpassas. Enligt Gradin, "mest tydlig är kommunikationen när det sker i skriftlig form. Då är både avsändaren och

mottagaren oftast mer tydliga” (2022). Tack vare skriftliga former av kommunikation blev det lättare att dela sitt budskap tydligare och till större antal mottagare.

Mottagaren av Skogsmulles karta över Kullaberg är en läsare som läser den här broschyren och kommer i kontakt med den. I vårt fall är det ett barn som kommer att besöka naturreservatet och vill bekanta sig med information och regler innan besöket. Det är typiskt för broschyrer som vistas på ett visst resmål att ha en uppsjö av mottagare som kan öka i framtiden ifall resmålet blir mer populärt.

Maktrelationerna mellan sändare och mottagare här kan inte betraktas som jämlika eftersom sändaren förväntar sig att vid besöket av naturreservatet mottagarna ska förplikta sig att följa reglerna och inte ifrågasätta dem.

#### **2.4 Sammanfattning av centrala begrepp**

I avsnittet nedan följer en sammanfattande redogörelse för denna studies centrala begrepp, vilken ämnar underlätta läsningen tillika förståelsen av studiens innehåll.

Modalitet: “Modalitet signalerar talarattityd, det vill säga den hållning talaren eller skribenten har gentemot satsens/kommunikationens innehåll. Begreppet förstås som en betydelsekategori hos satsen vilken omfattar arter av sanning” (Lagervall 2014, s. 22).

Modalitetsmarkörer: innefattar den sammanfattande termen modalitetsmarkörer interpersonella adverbial, modala hjälpverb och subjektiv och objektiv modalitetsmetafor (Ali & Gerdin, 2018).

### **3. Teori**

I denna sektion ska presenteras en beskrivning av funktionell grammatik som används i denna uppsats som analysmetoden av Skogsmulles karta över Kullaberg. I samma sektion presenteras en beskrivning av interpersonella metafunktioner samt förklaras innebörder för centrala begrepp: språkhandling, modalitet, metafunktion. Till sist diskuteras tidigare forskning som rörde funktionell grammatik.

#### **3.1 Funktionell grammatik**

De språkliga resurser som krävs för att möta kraven från de kontextuella variablerna är organiserade i tre områden av betydelsepotential, eller 'metafunktioner', i den systemisk-funktionella lingvistik (SFL). Dessa metafunktioner motsvarar de tre registerkategorierna: ideationella (betydelser om världen), interpersonella (betydelser mellan de inblandade personerna) och textuella (betydelser som relaterar texten till varandra) (Martin, 2001). För denna uppsats är interpersonella metafunktioner relevanta. Den interpersonella metafunktionen ger betydelse angående berättarens synvinkel och interaktionen mellan berättaren och läsaren. I det verbala läget kommer denna betydelse från olika moodtyper, polaritets- och modalitetssystem. I det visuella läget manifesteras interpersonell betydelse genom fokalisering, affekt, stämning och gradation av bilderna (Pacheco-Costa & Guzmán-Simón, 2020).

Utgångspunkten i följande analys av "Skogsmulles karta över Kullaberg" är den systemisk-funktionella grammatiken, i synnerhet den interpersonella metafunktionen. Den systemisk-funktionella grammatiken eller SFG är en grammatikmodell som utgår från betydelse. Den språkvetenskapliga diskursanalysen använder SFG för att hitta kategorier som fångar hur språket formar vår bild av verkligheten. Systemisk-funktionella grammatiken fungerar bra för att visa att språket och texten inte bara speglar verkligheten utan också är med och formar vår bild av världen. "Texter och skrivande har alltså genomgående varit det centrala intresset när SFG använts, samtidigt som de verktyg man använder är grammatiska. Detta att grammatiken beskriver texten, och att texten ger sammanhang åt grammatiken, är kännetecknande för denna språksyn. "Systemisk-funktionellgrammatik, eller funktionell grammatik i

förkortad form, är en grammatisk modell som utarbetades av lingvisten Michael Halliday under 1970-talet och skiljer sig från den traditionella grammatiken genom att funktion och betydelse – inte form – står i centrum” (Holmberg & Karlsson 2019, ss. 8-10).

Eftersom den funktionella grammatiken fokuserar på att skapa mening och betydelse, är den särskilt användbar för textanalyser där man behöver framhäva språkliga val och tydligt visa deras effekter. Detta orsakas delvis tack vare att den funktionella grammatiken liknar diskursanalysen, där både text och kontext betraktas som påverkande och påverkade av varandra i en samverkan. I detta sammanhang språkliga val innebär de uttryck som sändare och mottagare använder i sin kommunikation. Man kan utnyttja språkliga val på medvetet eller omedvetet sätt, det vill säga att sändaren använder vissa uttryck för att kartlägga sina intentioner. Till exempel, att övertyga, ifrågasätta, förplikta, argumentera osv. Men i kontakten med vänner, familj, kollegor och andra vi möter gör vi ständigt omedvetna språkliga val för att anpassa oss till kontexten eller att verka vara lyhörd och bara göra antydan om något. I skönlitterära texter kan användas båda språkliga val beroende på vad sändare har för syftet och vilka känslor och reaktioner hen vill framkalla hos mottagare.

### **3.1.1 Den interpersonella metafunktionen**

Den interpersonella metafunktionen skapar förutsättningar för hur en text kan interagera med sin läsare, det vill säga att den interpersonella metafunktionen handlar om hur relationer skapas, syns och påverkas. I vissa texter är det väldigt tydligt att läsaren ska ta till sig texten, till exempel att följa uppmaningar eller svara på frågor. I andra texter framställs tilltalet mer osynligt, som när en nyhetsartikel redogör för en händelse utan att direkt tilltala läsaren. Oavsett alla dessa aspekter det alltid finns ett syfte att någon ska läsa och konsumera texten (Salomonsson, 2022).

Enligt Salomonsson (2022), den interpersonella metafunktionen realiserar lexikogrammatiskt genom en rad olika strategier:

- Du-tilltal. Avsändaren vänder sig direkt till läsaren genom fraser – du möter, du vill, du kommer att osv;

*Du kommer att omges av enastående människor i gruppen.*

- Uppmaningar. Några av handlingar som finns i texten förvänta läsaren att göra något – följa instruktionerna, sortera förpackningen som plast, klicka på, skölj försiktigt osv;

*Förvara produkten oåtkomligt för barn!*

- Fråga. Texten inleds med en retorisk fråga som läsaren förväntas svara på letar du efter, vill du osv;

*Letar du efter ett jobb?*

- Påstående satser. Förmedling av information till läsaren.

*Palestinska flaggor och skyltar med politiska budskap eller symboler förbjuds inne i arenan i Malmö under tävlingen.*

- Modala hjälpverb. Används för att uttrycka i vilken mån ett satsinnehåll är sant, nödvändig, möjligt eller avsiktligt (Teleman, Hellberg & Andersson 1999). Till exempel, bör, får, kan, måste, ska osv;

*Det kan regna häftigt idag.*

- Interpersonella adjunkter. Det vill säga satsadverb som visar inställning till ett sakförhållande – inte, alltid, aldrig, kanske, sällan, jämt osv;

*I morgon ska jag kanske hämta nyckeln hos farfar.*

Dessa språkliga drag skapar olika tilltal till läsaren beroende på hur och ifall de används. “Utgångspunkten i den interpersonella metafunktionen är att varje interaktion och kommunikation utgör ett spel mellan sändare och mottagare, och att varje drag i spelet innehåller förväntningar om att ge eller få en viss respons” (Holmberg & Karlsson 2019, s. 31).

I skönlitterära texter är det vanligt att påståendesatser dominerar, vilka ger oss information om händelser och karaktärer i texten utan att specificera avsändaren eller läsaren. Denna interpersonella aspekt samvarierar med den avsedda målgruppen för varje text.

### 3.1.2 Språkhandlingar

Med språkhandling menas ett replikskifte där talaren inte bara säger något utan med detta också gör något som innebär att mottagaren kan reagera på ett eller annat sätt. En språkhandling måste innehålla ett finit och ett subjekt, annars språkhandlingen inte förmedlas.

*En vacker vinter.* Det kan inte betraktas som en språkhandling.

Ett finit verb är ett verb som är böjt för att (bland annat i svenskan) uttrycka tempus och modus: (indikativ, konjunktiv eller imperativ) och/eller för att ange personen som utför verbhandlingen (Nationalencyklopedin, 2018).

*Han gick till skolan igår.* Här har vi ett finit ”gick” som betecknar dåtid och ett subjekt ”han” som visar vem agenten är.

Språkhandlingar kan endast förmedlas av satser som kan stå för sig själva. Finit och subjekt kan skapa tre olika språkhandlingar (Salomonsson, 2022):

- Påståendesats:

*Jag känner en ilning av glädje.*

- Fråga:

*Känner du en ilning av glädje?*

- Uppmaning:

*Känn en ilning av glädje!*

Uppställningen i tablå nedan ger en överblick över den interpersonella spelplanens fyra fält. Ett påstående ger information, en fråga kräver information, erbjudande ger varor och tjänster och en uppmaning kräver varor och tjänster.

		talarroll:	
		givande	krävande
utbyte:	information	påstående	fråga
	varor och tjänster	erbjudande	uppmaning

Tablå 1. Språkhandlingarnas förutsättningar (Holmberg & Karlsson 2019, s.34).

När en sändare använder dessa språkhandlingar har hen ett speciellt syfte att framkalla en reaktion hos en mottagare och samtidigt erbjuder mottagaren på att svara positivt eller negativt på språkhandlingen. Till exempel, mottagaren kan hålla med och bekräfta information i påståendesats eller vederlägga den. Vid kontakten med en fråga, kan mottagaren svara *ja* eller *nej* på den. När mottagaren uppmanas göra något, kan hen följa med eller vägra uppmaningen.

		utspelsdragets talarroll:			
		givande		krävande	
utbyte:	information	påstående →	bekräftelse ifrågasättande	fråga →	svar avstående
	varor och tjänster	erbjudande →	accepterande avvisande	uppmaning →	åtagande vägran

Tablå 2. Språkhandlingar och förväntade responsdrag (Holmberg & Karlsson 2019, s. 36).

Tre av de fyra språkhandlingarna har dessutom en egen grammatik, och det är dessa grammatiska kännetecken man inledningsvis letar efter i en analys av språkhandlingar. Som har tidigare sagts, för att identifiera frågor och påståenden i en text är det nödvändigt att ha ett subjekt och ett finit. Dessa två enheter motsvarar subjekt och finit verb i den traditionella grammatiken, men här definieras de istället utifrån sin funktion – tillsammans gör de satsen öppen för respons (Holmberg & Karlsson 2019, s. 37).

- Påståendesats:

*Han är min bästa vän.*

*Jag, det är hon* (bekräftelse).

*Är det så? Du bråkar för mycket* (ifrågasättande).

- Fråga:

*Är du törstig?*

*Jag, det är jag* (svar).

*Nej, det är jag inte* (svar).

Inget svar (avstående).

- Uppmaning:

*Känn en ilning av glädje!*

*Det ska jag göra omedelbart* (åtagande)!

*Nej. Det vill jag inte göra* (vägran).

- Erbjudande:

*Vi ska hjälpa dig att städa!*

*Jag är så tacksam för det* (accepterande)!

*Tack, men jag kan göra det själv* (avvisande).

Genom att analysera språkhandlingarna i en text och reflektera över deras potentiella effekter på mottagaren, kan vi få en inblick i textens syfte och intentioner.

### **3.1.3 Modalitet**

“Modality refers to the area of meaning that lies between yes and no — the intermediate ground between positive and negative polarity. What this implies more specifically will depend on the underlying speech function of the clause” (Halliday et al., 2014).

Man använder modalitet för att få språkhandlingar mer flexibla och låta kommunikation flöda fritt utan att tappa hårfina nyanser och detaljer som kan starkt påverka kommunikationen. Modalitet skapas med hjälp av modala verb (dvs kan, måste, ska, få, komma, vilja) och interpersonella satsadverbial (kanske, nog, antagligen, säkert, möjligen, ju m.m.). Funktionell grammatik beskriver modalitet som val på någon av fyra betydelseskolor: sannolikhet, vanlighet, förpliktelse och villighet (Holmberg & Karlsson 2019).

I Tablå 3 illustreras de fyra olika typerna av modalitet. Sannolikhet och vanlighet gäller språkhandlingar som frågor och påståendesatser medan förpliktelse och villighet gäller uppmaningar och erbjudande. Sannolikhet och vanlighet motsvarar epistemisk

modalitet men förpliktelse och villighet motsvarar deontisk modalitet (Teleman et al., 1999).

negerat påstående (eller fråga), utan modalitet	← SANNOLIKHET →	onegerat påstående (eller fråga), utan modalitet
	← VANLIGHET →	
negerad uppmaning, utan modalitet	← FÖRPLIKTELSE →	onegerad uppmaning, utan modalitet
negerat erbjudande, utan modalitet	← VILLIGHET →	onegerat erbjudande, utan modalitet

Tablå 3. De fyra modalitetstyperna (Holmberg & Karlsson 2019, s. 59).

För denna uppsats ska vi i synnerhet använda förpliktelse som huvudbetydelseskala av modalitet för vår analys, men också gå igenom de tre andra och kolla på deras centrala drag. Vi använder oss av modalitet för att höja eller sänka styrkan i uppmaningen. Olika modala verb som förändrar olika grad av styrka på en skala kan ses på Tablå 4:

negerad uppmaning, utan modalitet	FÖRPLIKTELSE			onegerad uppmaning, utan modalitet
	låg grad (tillåtet, möjligt)	medelhög grad (rekommenderat)	hög grad (nödvändigt)	
Fyll inte i en särskild blankett!	Du <u>kan</u> fylla i en särskild blankett	Du <u>bör</u> fylla i en särskild blankett	Du <u>ska</u> fylla i en särskild blankett	Fyll i en särskild blankett!

Tablå 4. Modalitetsskalan för förpliktelse (Holmberg & Karlsson 2019, s. 60)

Förpliktelse är en resurs som typiskt används för att modifiera uppmaningar så att den tilltalade blir mer eller mindre starkt förpliktad att lyda (Holmberg & Karlsson 2019). Verb som ska, måste och behöver signalerar en hög grad av förpliktelse och följaktligen minimeras risken att något ska tänka tvärtom och bryta regler. Kan och får signalerar en låg grad av förpliktelse. Beroende på vilken modalitet som används ändras styrkan i uppmaningen.

I texten nedan från Kullabergs Naturreservats websida ges instruktioner, reservats regler och möjlighet för barn att lära sig mer om Kullabergs Naturreservat och vikt av natur. Alla uttryck för förpliktelse är understrukna.

“LÄR DIG MER OM ALLEMANSRÄTTEN OCH KULLABERGS NATURRESERVAT. Vet du vad allemansrätten är? Om du upptäcker Kullaberg med hjälp av Skogsmulles karta så får du lära dig mer om både allemansrätten och om de särskilda reservatsregler som gäller i Kullabergs naturreservat. Skogsmulle ger dig små uppdrag om du besöker platserna som finns utmärkta på kartan.

Tack vare allemansrätten har du och alla andra tillgång till naturen. När du går en promenad, paddlar kajak eller plockar bär i skogen använder du dig av den. Allemansrätten betyder också att du måste ta hänsyn till växt- och djurliv, markägare och människor i närheten.

Om du följer den slingrande stigen från naturum hit kommer du riktigt nära havet. Att spana på den delfinliknande Tumlaren som är en av de minsta valarna i världen är väldigt populärt här. Allemansrätten: Du får inte fiska utan tillstånd i sjöar eller vattendrag. Däremot får du fiska med metspö och kastspö utan tillstånd vid kusten samt i de fem största sjöarna (Mälaren, Vänern, Vättern, Hjälmaran och Storsjön i Jämtland). Kullabergs reservatsregler: Delar av vattenområdet runt Kullaberg är marint naturreservat med särskilda regler. Uppdrag från Skogsmulle: Gör som Skogsmulles kompis Laxe och lägg handen på en av klipporna. Hur känns den?

En lättillgänglig ravin som användes som båtplats av folket på Kullagården. Idag är det en populär plats för bad, dykning, fiske och klättring. Här finns också Fiskegrottan. Allemansrätten: Du får inte jaga, störa eller skada djur. Det är också förbjudet att ta fågelägg eller röra djurens bon eller ungar. Kullabergs reservatsregler: Mellan den 1/3 - 15/7 är det förbjudet att beträda den norra kusten från Djupadal till Valdemarsgrottan. Detta för att den fridlysta pilgrimsfalken inte ska störas när den ruvar. Uppdrag från Skogsmulle: Ta upp en sten och lyssna på den. Vad berättar den för dig?” (Skogsmulles karta över Kullaberg, 2019)

Med sannolikhet kan talaren eller skribenten visa hur säker hen är i sina påståenden. (Holmberg & Karlsson 2019). Svenskans modala verb delar in denna betydelseskala i tre grader av sannolikhet vilket visas i Tablå 5 nedåt:

negerat påstående, utan modalitet	SANNOLIKHET			onegerat påstående, utan modalitet
	låg grad (tänkbart)	medelhög grad (troligt)	hög grad (säkert)	
Din ekonomi får sig inte en törn i dag.	Din ekonomi <u>kan</u> få sig en törn i dag.	Din ekonomi <u>bör</u> få sig en törn i dag.	Din ekonomi <u>måste</u> få sig en törn i dag.	Din ekonomi får sig en törn i dag.

Tablå 5. De tre grader av sannolikhet (Holmberg & Karlsson 2019, s. 60)

Med andra ord, sannolikhet används för att illustrera hur probabelt det är att något ska hända. Denna struktur är utmärkt för att framkasta en hypotes, gissa eller betvivla.

Med vanlighet kan påståenden modifieras så att informationen som ges endast gäller med eller mindre ofta. Vanlighet fungerar ungefär på samma sätt som sannolikhet. I båda fallen handlar det om att påståenden framställs med större eller mindre anspråk på giltighet (Holmberg & Karlsson 2019). Vanlighetsmodalitet passar bra till texter som gäller medicinska sammanhang, till exempel, instruktioner för läkemedel, biverkningar osv.

negerat påstående, utan modalitet	VANLIGHET			onegerat påstående, utan modalitet
	låg grad (ibland)	medelhög grad (vanligen)	hög grad (alltid)	
Stenar tas inte bort under operationen.	Stenar <u>kan ibland</u> tas bort under operationen.	Stenar <u>brukar ofta</u> tas bort under operationen.	Stenar <u>brukar alltid</u> tas bort under operationen.	Stenar tas bort under operationen.

Tablå 6. De tre grader av vanlighet (Holmberg & Karlsson 2019, s. 62)

Villighet är den typ av modalitet som rör sig om utbytet av varor och tjänster och används för att visa vilken grad av villighet olika erbjudanden skulle formuleras (Holmberg & Karlsson 2019).

negerat erbjudande, utan modalitet	VILLIGHET			onegerat erbjudande, utan modalitet
	låg grad (beredd)	medelhög grad (villig)	hög grad (angelägen)	
Nej, ni får inget nationellt mål för försäljningen av förnybara bränslen!	Vi <u>kan</u> sätta upp ett nationellt mål för försäljningen av förnybara bränslen.	Vi <u>vill</u> sätta upp ett nationellt mål för försäljningen av förnybara bränslen.	Vi <u>ska</u> sätta upp ett nationellt mål för försäljningen av förnybara bränslen.	Varsågod! Här får ni ett nationellt mål för försäljningen av förnybara bränslen!

Tablå 7. Dem tre graderna av villighet (Holmberg & Karlsson 2019, s. 65)

### 3.3 Tidigare forskning

Systemisk-funktionell grammatik, skapades på 1970 talet av lingvisten Michael Halliday. Systemisk-funktionell grammatik är en språkmodell var utgångspunkt är att människor använder språket både muntligt och skriftligt i olika sociala kontexter. Inom den funktionella grammatiken ses språket som ett system för kommunikation och i det systemet gör vi val hela tiden. Beroende på kontexten av situationen vi befinner oss i väljer vi att använda olika språkliga resurser för att ge uttryck för de betydelser vi vill kommunicera fram (Halliday & Polias 2006, s. 46).

Yvonne Halleson (2011) genomförde en studie med titeln "Abstraktion i en DN-ledare. En analys av processtyper, förstadeltagare och nominal". Hon undersökte hur tillgänglig texten är i DN-ledaren "Värsta högerspråket" av Niklas Ekdal (2009). Eftersom abstrakta texter tenderar att vara svårare att förstå än konkreta, fokuserade Hallesons analys på textens abstraktionsnivå och dess koppling till den aktuella verksamheten. Hennes ideationella analys undersökte specifikt processtyper, förstadeltagare, grammatiska metaforer och nominala referenter för att belysa och framhäva textens abstraktionsgrad.

Lassus (2010) studerar främst relationen mellan myndigheter och läsare genom den ideationella metafunktionen. Hon genomför även en omfattande analys av språkhandlingar och modalitet. Hennes resultat visar att barnfamiljsbroschyrerna domineras av kongruenta påståenden, vilket är typiskt för informerande texter. Däremot uttrycks känsligare språkhandlingar, som begäran om information och

tjänster, ofta inkongruent, ofta med hjälp av modala hjälpverb som "ska", "bör" och "måste", vilket signalerar en hög grad av förpliktelse. Det mest frekventa modala hjälp verbet, "kan", förekommer i påståenden och erbjudanden men har en mycket vag betydelse (Lassus, 2010, s. 92).

I sin forskning om idrottstränarspråk lyfter Lundin (2018) liknande resonemang. I en situation där idrottstränare instruerar barn utan att ge verbala svar när de använder kongruenta och inkongruenta uppmaningar, utgör materialet muntlig kommunikation (Lundin 2018, ss. 157–163). Han undersöker likheter och skillnader i tränares språkbruk i olika sporter med hjälp av funktionell analys och Bernsteins kodbegrepp. Han diskuterar bland annat hur tränares språkhandlingar verkar vara dialogiska eftersom de förväntar sig icke-verbala svar: de svarar genom att göra uppmaningar. Lundin (2018, s. 153) hävdar också att den funktionella analysen bör ta hänsyn till språkbruket i bisatser. Detta beror på om de tillför relevant information för huvudsatsen eller kontexten.

Bergvalls (2016) har studie av matematikuppgifter och för en språkligt heterogen klass använt metafunktioner för att undersöka meningsskapande i undervisningsmaterial och elevtexter genom att använda funktionell grammatik som analysverktyg. Enligt resultaten i denna avhandling finns det två språk som används i skolämnet: ett som är mer allmänt användbart och ett som är mer specifikt för ämnet. Det andra är att om språket som är specifikt för ämnet förtydligas genom symboler och bilder, verkar eleverna ha lättare att förstå och lösa uppgifter (Bergvall 2016, ss. 75–77).

Luara Norden (2018) studerade maktrelationer mellan Studentlund och de nationer, kårer och AF som bindas genom Studentsavtalet. Denna uppsats analyserar språkliga val i ett juridiskt avtal som reglerar samarbetet mellan olika studentorganisationer i Lund. Uppsatsens bakgrund är att dessa organisationer tidigare har upplevt samarbetet som otydligt. Syftet är därför att undersöka hur rättigheter och skyldigheter uttrycks i avtalet. Resultaten visar att avtalet är genretypiskt och att rättigheter och skyldigheter främst konstrueras genom uppmaningar som uttrycks med grammatiska metaforer.

Detta skapar en hög grad av förpliktelse och gör att den som skriver på är starkt bunden till avtalet.

#### **4. Material och metod**

I denna sektion redovisas och diskuteras materialet och metoden för undersökningen. Här analyseras Skogsmulles karta över Kullaberg det vill säga ordvalet och grammatiska konstruktioner, förklaras språkanpassning och anledningar till detta.

##### **4.1 Material: broschyr Skogsmulles karta över Kullaberg**

Det väsentliga analysmaterialet utgörs av broschyrer och broschyr från Kullabergs Naturreservat vid Naturvårdsverket i Sverige. Det är frågan om broschyrer och faktablad som har att göra med att möjliggöra trygg och omfattande kontakt med natur i allmänhet och låta barn, personer som är nybörjare i svenska och människor som har utvecklingsstörning och hittar det svårt att förstå nyanserade texter eller texter som inte är direkta, bekanta sig med svenska naturen samt ger regler som måste följas för att bevara naturen. Materialet består av offentliga texter från webbsidor, kartor, skrivmanualer och rapporter, samt Naturvårdsverkets föreskrifter och allmänna råd. I denna sektion beskrivs materialinsamlingen och materialet. Först ges en allmän beskrivning av materialet och insamlingen, och fokuserar jag först på "Skogsmulles karta över Kullaberg" och sedan på uppfattning av instruktioner i karta.

"Skogsmulles karta över Kullaberg" är en två sidor långt broschyr som börjas med att presentera sig till en läsare och förklara vad det har för syfte, vem Skogsmulle är och vad allemansrätten är. Efter det ges en överblick av skånsk natur, det vill säga hur många naturreservat och nationalparker finns i Skåne samt en länk till en websida var man kan hitta information om varje område. Sedan får en läsare att känna till Friluftsförbundet organisation som strävar efter att uppmåna fler människor att njuta av friluftslivet på ett hållbart sätt och öka respekt för naturen och livsglädje.

Den andra sidan av broschyren innehåller en karta med olika karttecken såsom vägar, underbara sevärdheter, fågelskyddsområde, utsikt osv. Här introduceras läsaren till regler som inte måste brytas eller ifrågasättas. Här skapas en känsla av förpliktelse som tvingar en man att följa regler tydligt och utan några undantag. Emellertid

skapades den här kartan för barn och följaktligen blir texten mjukare tack vare sektionen “Uppdrag från Skogsmulle” som erbjuder barn göra något annat.

#### **4.1.1 Diskussion av material**

För att analysera den interpersonella funktionen, relaterad till interaktionen mellan sändare och mottagare, måste följande nivåer observeras: kontakt, ramar och modalitet. Kontakt gäller de representerade deltagarna och ser till att deltagarna ser direkt på betraktaren eller inte. Först, skapas en situation där det krävs att åskådaren ta emot budskapet och åskådaren bjuds in att interagera. Sedan blir åskådaren till subjektet och den representerade åskådaren blir till objektet och följaktligen skapas ramar för erbjudandet. Den andra parametern för den interpersonella funktionen är hur omfångsrika ramar är (Francesconi, 2011). I sin textvärld skapar den också en inre miljö åt sig som passar till vad den vill uppnå. Det kan t.ex. röra sig om en förtrolig pratstund mellan gamla bekanta. En sådan tänkt och förutsatt situation som vi kan läsa in i själva texten som en del av dess uttryckliga eller underförstådda innehåll kallar vi för en ram. I sin tur påverkar den språkligt iscensatta ramen med dess framvisade roller och relationer hur texten kan utveckla sitt samspel med sina verkliga läsare.

Kontexten avgör vilka ramar som blir rimliga och trovärdiga (Hellspong & Ledin, 1997). Naturvårdsverket kan inte tilltala mottagen alltför mjukt för att det måste visa makt och säkerställa att reglerna kartläggas tydligt och inte ska brytas av oavsett om det är ett barn som läser eller en vuxen person. I fall Naturvårdsverket ger intryck av att vara mild uppfattas relationerna på ett felaktigt sätt och skaffas möjlighet för ändring av maktrelation. Naturreservatet tilltalar på ett mer vänligt sätt och anpassar språket till barn och hur de är vana vid att vara tilltalade.

Till den yttre situationen för något skrivet hör dess verkliga sändare och mottagare och relationen mellan dem. Till den inre däremot, till den som orden själva markerar, alltså till ramen, hör i stället olika *textjag* och *textdu*, i synnerhet den tänkta eller inskrivna sändare och den förutsatta eller föreskrivna mottagare som texten pekar mot, liksom det symmetriska eller asymmetriska förhållandet mellan dem. Det kan finnas flera *textjag* och *textdu* än den sändare och mottagare som texten förutsätter. Då

har texten flera röster, flera olika stämmor som blandas. Ett visst textjag kan byta tonläge och t.ex. distansera sig från läsarna i vissa partier (Hellspong & Ledin 1997, s. 172). I Skogsmulles karta över Kullaberg är de verkliga sändarna Naturvårdsverket, Kullabergs naturreservat, broschyren och Skogsmulle. Eftersom det finns olika sändarna ändras röstet ganska mycket beroende på vem som pratar, deras roll och syfte. Det finns en specifik gradation som illustrerar vikten av varje sändare och vars befallning eller uppdrag måste följas omedelbart. Den verkliga mottagaren är den som råkar läsa broschyren men textens du är en annan och mycket mer specifik person — ett barn som besöker naturreservatet och vill utforska naturen och interakta med den.

Något som kan ha betydelse för hur hjälpverbsanvändningen ser ut är texttyp eller genre. Betydande på vilken genre texten tillhör kan vi förvänta oss hur många hjälpverbsanvändningar och vilka typer av hjälpverb ska finnas i texten samt vad de uttrycker. Studier har visat att texttyp påverkar användningen av modalitetsmarkörer (Aijmer, 2002). "Modalitetsmarkörer" ska uppfattas som en sammanfattande term för specifika modala hjälpverb, interpersonella adverbial och subjektiva och objektiva modalitetsmetaforer.

I muntlig såväl som i skriftlig kommunikation brukas tämligen ofta ord vilka signalerar talarattityd och hållning gentemot kommunikationens innehåll, det vill säga modalitet. Begreppet modalitet definieras således som "relationen mellan talaren och det sagda" (Lagervall, 2014). Det innebär att texter som visar obligatoriskt samband mellan sändare och mottagare ska innehålla en stor mängd av hjälpverb som uttrycker förpliktelse och visar att sändare väntar sig att dem som ska läsa texten kommer att följa regler. Denna texttyp skulle kunna innehålla en relativt hög grad av uttryck för modalitet. Med texttyp avses här en mer grundläggande form av textaktivitet som att berätta, beskriva, instruera, förklara med mera. Texttyp och genre samspelar: sagan domineras av berättandet, reportaget kombinerar berättelse och beskrivning, läroboken kombinerar ofta beskrivning och förklaring (Josephson, 1950). Texten som analyseras för denna uppsats tillhör sakprosa och är en blandning av beskrivande och förklarande text. Den beskriver naturreservatet och ger läsaren en helhetsbild över det medan

förklarande text presenterar förklaringar och faktor på ett objektivt sätt. Den ger en läsare nödvändig information om ett specifikt ämne och ger instruktioner. Informationen i texten presenteras på ett klart och lättförståeligt sätt (Björssel & Solem, 2023). En annan typ av text där man återberättar något som har hänt eller där man förmedlar känslor ska ha annan typ av hjälpverb i texten.

## **4.2 Metod: textanalys med hjälp av funktionell grammatik**

Jag har valt att analysera Skogsmulles karta över Kullaberg med hjälp av funktionell grammatik med fokus på kontexten och den interpersonella metafunktionen och undersöka hur språkhandlingar påverkar en läsare samt modalitet och grammatiska metaforer.

Min avgränsning till en metafunktion möjliggör en djupare analys och en mer relevant helhetsbild av broschyren. Detta tillvägagångssätt låter mig hålla uppsatsen inom rimliga gränser samtidigt som jag erbjuder en detaljerad och användbar helhetsbild av "Skogsmulles karta över Kullaberg". I resultatet redovisar jag allt analyserat material för att illustrera forskningen på ett omfattande sätt. Hela kartan finns också bifogat som en bilaga till detta arbete.

### **4.2.1 Kontext**

Kontext eller sammanhang handlar om omständigheter, omgivning eller en övergripande situation (Roos, 2021). Kontexten är en nödvändig del av den funktionella grammatiken. Kontexten spelar en nyckelroll i att förstå de interpersonella metafunktionerna, som handlar om hur språket används för att upprätta och upprätthålla sociala relationer. Denna aspekt inkluderar användningen av modalitet, utvärderingar och hövlighetsstrategier, som alla är starkt beroende av kontexten. Kontext är avgörande för funktionell grammatik eftersom denna språkvetenskapliga inriktning betonar språkets funktion och hur det används i verkliga kommunikationssituationer. I funktionell grammatik är språkets primära syfte att skapa mening i specifika kontexter. Kontexten hjälper till att förstå varför vissa språkliga val görs och hur dessa val bidrar till att förmedla betydelse. Språkliga element får ofta sin

fulla betydelse endast i förhållande till den specifika situationen där de används. Genom att använda kontexten på detta sätt kan en interpersonell analys av texten ge insikt i de sociala dynamiker och relationer som språket konstruerar och uttrycker.

Kontexten (ett naturreservat där man måste följa regler för att bevara naturen och dem reglerna kan inte ignoreras, där finns tydliga maktrelationer) hjälper oss att tolka användningen av modala hjälpverb (som "du måste", "du får", "du kan") och hövlighetsstrategier ("vänligen" eller "tack"). Dessa element, när de analyseras inom kontexten, avslöjar hur Naturvårdsverket upprätthåller sin auktoritet. Kontexten var mycket behjälpligt med att identifiera grammatiska metaforer, men även för att kategorisera modala verb som återfinns på flera modalitetsskalor. Det finns tre faktorer som påverkar språkanvändning i den aktuella situationen: relation, verksamhet och kommunikationssätt. Relation, som det hörs på namnet, innebär relationen mellan dem som kommunicerar – sändare och mottagare. Exempelvis, en lärare som håller en lektion för sina studenter eller affärsbiträde som konsulterar en potentiell kund. Typen av relation har inflytande på språkanvändning – vokabulär, grammatik och tonfall.

Verksamhet innebär det ämne som kommunikationen berör, till exempel vardagligt umgänge eller polisanmälan – alla verksamheter för med sig någon form av specifikt språk, och inom den funktionella grammatiken anses också att verksamheter delvis skapas genom språket (Holmberg & Karlsson 2019, s. 19). Kommunikationssättet betyder hur kommunikationen sker. Exempelvis, en monolog eller en dialog, brevväxling eller annons i lokaltidningen.

#### **4.2.2 Språkhandlingar, modalitet och grammatiska metaforer**

I min analys har jag först kategoriserat alla språkhandlingar utifrån deras direkta uttryck. Därefter granskades dessa handlingar för att identifiera modala verb, interpersonella satsadverbial och andra modala uttryck. Genom att använda kontexten tolkades de grammatiska metaforer jag upptäckt med hjälp av modaliteten. Slutligen, klassificerades genom denna process de olika språkhandlingarna som antingen skyldigheter eller rättigheter.

Med språkhandlingen menas ett replikskifte där talaren inte bara säger något utan med detta också gör något som innebär att mottagaren kan reagera. Språkhandlingar måste vara förhandlingsbara och innehålla finit och subjekt. Språkhandlingar kan endast förmedlas av satser som kan stå för sig själva. De kallas för fria satser (Holmberg & Karlsson 2019). Att ge information såväl som att ta emot information betraktas inom den systemiskfunktionella grammatikens interpersonella metafunktion också som en språkhandling. Utöver språkets två fundamentala talarroller innefattar således interaktionen ytterligare skikt. Metafunktionens språkhandlingar omfattar vidare språkhandlingen utbyte av varor och tjänster (Holmberg, 2019, ss. 98–99).

Modalitet är ett begrepp som sysslar med talaren och talarens inställning till innehållet i satsen. Det är en markering som innebär en modifiering eller nyansering av hur satsinnehållet ska uppfattas av lyssnaren (Andersson 2007, s. 9; Holmberg & Karlsson). En sats utan modalitetsmarkör är följande:

*Hen gör en paus.*

Denna sats kan genom användning av modala hjälpverb modifieras på olika sätt, till exempel:

*Hen måste göra en paus.*

*Hen bör göra en paus.*

*Hen får göra en paus.*

*Hen skulle ha gjort en paus.*

Vid analysen av finita verb i både huvudsatser och nominala att-bisatser kommer vi till den slutsatsen att sådana bisatser är nödvändiga för satsens funktion för att de påverkar hela satsens betydelse.

*Jag tycker att hon har fel.*

Den fria satsens subjekt och finit här är ”Jag tycker”. För att satsen ska fungera är bisatsen “att hon har fel” nödvändig. Vi kan inte bara säga ”Jag tror” eftersom det inte är korrekt, det saknas omfattning och vi kan inte ge respons för detta uttryck.

Grammatiska metaforer bidrar till att göra delar av argumentation mer kompakt så att de fungerar i ett logiskt informationsflöde och gör det möjligt att omforma verb

till substantiv (Holmberg, Karlsson & Nord 2019). En grammatisk metafor kan vara en nominalisering – en händelse som uttrycks som ett substantiv istället för ett verb. I Skogsmulles karta över Kullaberg finns flera tydliga grammatiska metaforer som uttrycks i form av nominalisering: *bad, dykning, fiske, klättring, nedskräpning*.

På så sätt säger vi “Idag är det en populär plats för bad, dykning, fiske och klättring” istället för “Idag är det en populär plats för att bada, dyka, fiska, och klättra”. På liknande sätt säger vi “All nedskräpning är förbjuden” istället för “Det är förbjudet att nedskräpa i naturreservats område”. Här först varianter som är inkongruenta realiseringar passar bäst än kongruenta. Adjektiviseringar är ett annat exempel på grammatisk metafor. Att uttrycka en grammatisk metafor genom adjektivisering innebär att man byter ut ett verb mot ett adjektiv (Johansson, 2024).

I Skogsmulles karta över Kullaberg finns flera tydliga grammatiska metaforer som uttrycks i form av adjektivisering det vill säga presens och perfekt particip: *slingrande, delfinliknande, vidsträckt, växande*. Adjektivisering används här för att diversifiera texten och gör den mer intressant för barn som är huvudsakliga mottagarna av denna text. Därför säger vi “Om du följer den slingrande stigen från naturum hit kommer du riktigt nära havet. Att spana på den delfinliknande Tummlaren som är en av de minsta valarna i världen är väldigt populärt här” istället för “Om du följer den stigen som slingrar från naturum hit kommer du riktigt nära havet. Att spana på den Tummlaren som liknar en delfin som är en av de minsta valarna i världen är väldigt populärt här”. På liknande sätt säger vi “Från bergets högsta punkt, Håkull, 187 meter över havet har du en vidsträckt utsikt” istället för “Från bergets högsta punkt, Håkull, 187 meter över havet har du en utsikt som sträcker sig vida omkring” och “Du får inte ta kvistar, grenar, näver, bark, löv, ollon, nötter eller kåda från växande träd” istället för “Du får inte ta kvistar, grenar, näver, bark, löv, ollon, nötter eller kåda från träd som växer”. Här först varianter som är inkongruenta realiseringar passar bäst än kongruenta. Vi också undviker repetition av “som” och underlättar textens struktur.

## 5. Resultat

I denna sektion framläggas resultatet av den genomförda analysen. I början redovisas andel språkhandlingar och hur de påverkar barns respons. Därefter redovisas språkhandlingars användning i materialet och diskuteras deras konstruktion. Sektionen avslutas med sammanfattning av resultaten.

### 5.1 Dominerande språkhandlingar och deras inflytande på den potentiella läsaren

En första överblick av språkhandlingarna i texten visar att Skogsmulles karta över Kullaberg till största delen utgörs av påståendesatser, det vill säga givande av information men kartan också visar några frågor och erbjudanden för att ge intryck av att vara vänligare och uppmana barn att göra något istället som inte är förbjudet och inte skadar barn eller varelser i naturreservatet.

Språkhandlingarna ger samma första intryck som kommunikationssättet gör i kontexten: det verkar vara en informerande text. Ett par exempel från "Skogsmulles karta över Kullaberg" (2019) ser ut såhär:

Tack vare allemansrätten har du och alla andra tillgång till naturen.

När du går en promenad, paddlar kajak eller plockar bär i skogen använder du dig av den.

Allemansrätten betyder också att du måste ta hänsyn till växt- och djurliv, markägare och människor i närheten

Här har vi både finitet och subjektet. Subjektet är en person som läser den här broschyren (oftast ett barn) och det är i början av texten där maktrelationer skapas och det visas att barnet måste respektera allemansrätten och etablerade regler. Allemansrätten förpliktar människor till att följa regler och bekanta sig med rättigheter och skyldigheter dem har när de är ute i naturen. Dessa maktrelationer kan spåras i dessa språkhandlingar.

I turismspråket är det vanligt att mottagaren tilltalas med du-form eftersom broschyren försöker skapa en dialogisk relation mellan en sändare och mottagare samt skapa engagemang genom kontakt, vinkel och social distans. Enligt Kress och van Leeuwen (2006, s. 145) personliga pronomen (*jag, du, han, hon, hen, de, det, vi, ni, de*) är de verbala strukturer som bäst uttrycker denna funktion. pronomen används för att skapa interpersonell närhet i turismtexter. I broschyren tilltalas målgruppen direkt med du-form (Fodde och Denti, 2008, s. 165).

Här kan vi se att meningarna skrevs i andrapersonperspektiv med du-form. Broschyren innehåller 43 tillfällen av användning av du pronomen och bara 3 tillfällen av användning av ordet man. Det gjordes för att förstärka läsarens förståelse om att det är han eller hon som tilltalas och följaktligen gör kontakten med mottagaren tydligare. På så sätt undvikas det vaga i kontakten och det hjälper läsaren förstå sina skyldigheter bättre. Francesconi's (2011) "pivotal verbal items" såsom personliga pronomen kan skapa en direkt kommunikationsform med mottagaren; de involverar läsaren i en imaginär konversation (Sabater et al, 2001 cited in Cui and Zhao, 2014).

Enligt Teleman, Hellberg, & Andersson (1999) kan man användas om personer i allmänhet, där talaren är inkluderad, eller om vilken person som helst som tillhör en given mängd referenter, som inte måste inkludera talaren. Dessutom kan pronomenet ha en ännu vagare referens, i ett allmängiltigt påstående. Skärlund (2017, ss. 58-59) har använt sig av ytterligare egenskaper hos det generiska pronomenet för att kategorisera funktionerna hos det:

- Generiskt man, syftar på alla människor.
- Icke-specifikt indefinit man, som syftar på en tänkt grupp
- Specifikt indefinit man, syftar på en för mottagaren okänd person eller grupp av personer som verkligen existerar
- Definit man, syftar på en för den mottagaren känd person eller grupp av personer som verkligen existerar.

Ordet man tar sitt ursprung från substantivet människa, och har över tid förkortats och fått en mer grammatisk innebörd som generiskt pronomen. Där det från

början syftade till mänskligheten, har det kommit att betyda ”en människa, vilken som helst”, för att numera helt enkelt betyda ”vem som helst” (Skärlund, 2017, s. 60). Förutom detta mer och mer människor föredrar användning av du pronomen i stället för man till följd av feminism och på grund av detta några språkförändringsstrategier ägde rum i Sverige, till exempel att byta ut -man mot -kvinna eller -person (Wojahn, 2015).

Det kan sammanfattas att användning av pronomen kan härledas till syftet bakom budskapet och det är att inge läsaren den föreställning att när du besöker naturreservatet måste du veta sina rättigheter och skyldigheter samt veta vad allemansrätten är.

Som har tidigare sagts med språkhandlingen menas ett replikskifte där talaren inte bara säger något utan med detta också gör något som innebär att mottagaren kan reagera. Språkhandlingar måste vara förhandlingsbara och det finns två optioner hur man kan reagera (Holmberg & Karlsson 2019). De möjliga responsdragen för ett påstående är bekräftelse eller ifrågasättande det vill säga att man antingen bekräftar informationen som ges eller ifrågasätter den (Holmberg & Karlsson 2019, s. 36). Men i detta fall sändaren vill att mottagaren ska reagera med prefererade yttranden och inte disprefererande. Prefererade yttranden innebär draget som är förväntad av sändaren efter en samtalstur (Norrby, 2014). Exempelvis, förväntade responsdrag i påståendesatser som angavs tidigare skulle kunna låta så här:

Tack vare allemansrätten har du och alla andra tillgång till naturen → Ja, det har jag.

När du går en promenad, paddlar kajak eller plockar bär i skogen använder du dig av den → Jag, det gör jag.

Allemansrätten betyder också att du måste ta hänsyn till växt- och djurliv, markägare och människor i närheten → Ja, det gör det.

Sändaren är emot situationen där man kan använda disprefererande yttranden.

I en vanlig informeringstext är det ofta omöjligt eller onödigt att svara, eftersom man sällan kommer i kontakt med en person eller organisation som producerade denna text. Enligt Hjalmarsson och Mattson (2013, s. 3) att brott mot det som står i en juridisk text kan innebära verkliga konsekvenser, vilket innebär att den förväntade responsen inte egentligen är att bekräfta information utan att man med sin bekräftelse lovar att följa och respektera reglerna. De möjliga responsdragen rör snarare aktion än information – att följa eller inte. Trots att Naturvårdsverket i Skogsmulles karta över Kullaberg inte begär att besökare ange sin bekräftelse muntligt eller skriftligt skapas här en viss förväntan att reglerna kommer att följas och inte ifrågasättas.

I materialet finns det flera frågesatser som används för att uppmana interaktivitet och föreslå barn att bli bekant med naturen på ett hållbart sätt. Det behövs inte för barn att svara på dessa frågor utan dem frågorna utvecklar barns fantasi och vill att deras idéer omsätts i handling.

Det finns två slags frågor med olika responsalternativ – öppen fråga och slutna fråga. Det finns obegränsad svarsalternativ som kan anges av mottagare och denna typ av frågor är obegränsad. Å andra sidan finns det frågor som kraftigt begränsar svarsalternativen, ofta till ja eller nej. De kallas för slutna frågor. Att frågan ber om ett *ja* eller *nej* gör det också lätt för läsaren att vara följsam mot talaren och texten (Hellspong & Ledin 1977). Den grammatiska skillnaden ligger i huruvida satsen har ett frågeled framför finitet (ett enskilt frågeord som *när*, *vem*, *vart* etc eller mer utbyggda frågeled) (Holmberg & Karlsson 2019). Nedan listas olika frågesatser från Skogsmulles karta över Kullaberg och potentiella svar på dem.

Vet du vad allemansrätten är? → Nej, det vet jag inte.

Vad berättar den för dig? → Den berättar mig olika myter om bergtagna människor.

Hur känns den? → Den känns hårdskarp.

Vad hör du? → Jag hör fågelns kvitter.

Vad ser du? → Jag ser en stor mängd av vackra blommor.

Hur många djur ser och hör ni? → Jag ser inga djur men jag kan höra fågelns kvitter och hur humlan surrar.

Den första frågesatsen i listan är sluten eftersom den börjar med ett finit (vet) och därför möjliggör mottagaren att antingen svara ja eller nej. I strid med det första exemplet är de andra frågesatser öppna och inte begränsar mottagarna utan ger möjlighet att ge olika svar och i detalj utforma sina tankar. De fem återstående frågesatserna innehåller frågeled i början (*vad, hur, hur många*). Den öppna frågan förutsätter med andra ord att den tilltalade redan svarat ja på motsvarande slutna fråga. Till exempel:

Berättade den något för dig? Jag, den gjorde det. → Vad berättar den för dig?

Känner du den? Ja, det gör jag. → Hur känns den?

Hör du något? Ja, det gör jag. → Vad hör du?

Ser du något? Ja, det gör jag. → Vad ser du?

Ser och hör ni djur? Ja, det gör vi. → Hur många djur ser och hör ni?

Sedan uppmärksammas uppmaningarna i texten och platsen där de står samt vad har de för syfte. Uppmaningar är mer knutna till talsituation, där språket ackompanjerar handlingar.

Ta upp en sten och lyssna på den.

Gör som Skogsmulles kompis Laxe och lägg handen på en av klipporna.

Läs mer på Kullabergs naturreservats hemsida.

Spring allt vad du orkar uppför backen!

Blunda och lyssna!

Speja över mossen.

Titta på Mulle-TV! Lägg dig på rygg och titta upp i himlen.

Spring slalom mellan stenarna (domarringarna)!

Enligt Holmberg och Karlsson (2019) uppmaningssatser utmärks i svenskan av att de inleds av ett verb som står i imperativ form. Som kan ses från ovanstående uppmaningarna alla av dem börjas med imperativa verb (*ta upp, lyssna, gör, lägg, läs, spring, blunda, speja, titta på, titta upp, spring*) och saknar subjekt. Det innebär att uppmaningssatser inte förbereder för att lyssnaren ska göra något. De förbereder i stället för att lyssnaren ska göra något. Det är upp till läsaren att träda in i det saknade subjektets plats och vara en agent. Ibland kan det förekomma att uppmaningar uttryckas av påståendesats eller frågesats men det är inte relevant i denna forskning.

Sammanfattningsvis, Skogsmulles karta över Kullaberg domineras av påståendesatser som informerar läsaren av regler, rättigheter och skyldigheter i naturreservatet och berättar om olika faktorer och information som gäller reservatet. Det finns alltid en orsak till att en text är utformad som den är. Kommunikation i texten är förankrad i författarens intentioner och attityder. Enligt Hellspong och Ledin (1997) språkliga val är inskrivna i olika sammanhang. Språket i vår text innehåller en rad förhållningssätt till barn. Ordvalet är inte fritt. Det kan märkas att texten inte innehåller avancerade ord och obegripliga fackord i stället ser vi några påhittade figurer som Skogsmulle och Laxe samt kallar himlen Mulle-TV. Författarna förstår att det är barn som är potentiella läsarna.

Informaliseringen kan märkas i texten och det visas som ett uttryck för en demokratisering som breddat det offentliga samtalet. Att dagens offentliga språk kan vara så påfallande informellt hänger också ihop med en annan utveckling, en individualisering. Eftersom textens mottagare är barn går det inte att bara informera dem, det behövs interaktion och intresset. Därför introduceras frågesatser och uppmaningar i texten för att skapa en väsentlig kontakt med barn och stimulera dem. Barn inte bara upplysas utan ges alternativ av vad de kan göra och efterfrågas att aktivt tänka om vad de upplever och vad de känner. Följaktligen dessa språkhandlingarna i vår kontext verkar stimulerande på barn och låter dem njuta av naturen och samtidigt befrämja respekt och ansvar för natur.

## 5.2 Jämförelse mellan barninriktad och vuxeninriktad texterna

Broschyren Kullabergsfolder med vandringsstigar beskriver naturreservatets unika och omväxlande landskap som ligger på Kullahalvön i nordvästra Skåne. I strid mot den första broschyren denna broschyr kännetecknas av mer detaljerad beskrivning av markhistoria, nutidshistoria, geologisk formation, information om förvaltare och hur man kan kontakta administrationen. Texten innehåller avancerat ordförråd och många fackord som kan vara obegripliga för många, inte bara barn utan människor som inte behärskar svenska på avancerad nivå eller inte är mycket kunnig i geologi och zoologi. Det uppkommer många termer som man inte använder dagligen, i synnerhet barn. Exempelvis, *gnejser*, *gångbergarter*, *amfiboliter*, *porfyriter*, *gnejsberggrunden*, *däggdjuren* m.m. Texten innehåller omfattande och heltäckande beskrivningar som ger läsare en möjlighet att få veta mer om naturum inte med hjälp av allmänna faktum utan faktum som behöver nödvändiga kunskaper.

Trots att både broschyrerna har samma relation, verksamhet och kommunikationssätt språkliga val som gjordes var olika. Till exempel, Kullabergsfolder med vandringsstigar har inga frågor och inte kräver att läsare att upptäcka naturum på samma sätt som barn. Texten inte lyfter avsiktligt tänkande av vuxna, utan den bara informerar dem.

Texten domineras mestadels av påståenden och ha några uppmaningar vilka uttrycker hur läsaren måste uppföra sig i naturreservatet. I "Kullabergsfolder med vandringsstigar" (2021) finns en separat rubrik som kallas för "Kom ihåg!" och där finns en lista med regler som man måste följa:

Mark, berghällar och stenar får inte skadas.

Blommor och växter får inte plockas eller grävas upp.

Bryt inga kvistar och skada inte buskar och träd.

Plocka inte växter och djur på havsbotten.

Djurlivet får inte skadas eller avsiktligt störas.

Motordrivna fordon tillåts endast på anvisade vägar och skall parkeras på särskilda parkeringsplatser.

Tält, husvagn, campingbil eller motsvarande får inte ställas upp inom reservatet.

Affischer, skylt, plakat eller därmed jämförlig anordning får inte uppföras.

Hunden ska hållas kopplad året runt.

Skräpa inte ner.

Men även kontexten av uppmaningar är annorlunda jämfört med uppmaningar som var i barninriktade broschyren. Till exempel, regler som gäller fordon skrevs i broschyren för vuxna för att det inte behövs att skriva den i broschyren för barn. Samma som med eldning och grillning regler eller att plocka inte växter eller djur på havsbotten för att de är aktiviteter som barn inte kan delta i.

Vi kan se att de finns uppmaningar som är uttryckta med passiv form och imperativ. Med verb anges olika aktioner, t.ex. händelser (*sker, upphöra*), processer (*äta, sova*) eller tillstånd (*stå, äga*). De flesta verb anger kortvariga aktioner, många avsiktligt utförda eller kontrollerade av någon. Verb som anger långvariga skeenden eller tillstånd, t.ex. regera, likna, åldras, är mindre typiska och kan ofta parafraseras med konstruktioner där adjektiv eller substantiv ingår. Verbet beskriver prototypiskt vad en referent gör. Denna referent är verbets predikationsbas; den betecknas ofta med subjektet i satsen men kan i vissa fall också anges med andra satsled (Teleman, Hellberg, Andersson, 1999).

Semantiskt kan man se att passiv form används mer frekvent inom vissa sorters texter. Passiv form är bland annat vanligare i formell text och i ett mer byråkratiskt språk. Ekerot (2011) menar att skriftspråket kräver ett abstraktare språk där subjektet kan flyttas till temat (Ekerot, 2011, s. 199). I skriftspråket har passiv form funktionen att man genom användningen kan ta bort mänsklig representation och deltagare. Det gör att aktören eller den som utsatt för handling blir mindre tydliga eller behövs inte alls i frasen. Vissa texter, såsom vissa formella texter, vill ha detta stilistiska drag (Olvegård, 2014, s. 121). Passiva former är mer regelbundna i vuxeninriktade text eftersom passiva former kräver avancerad nivå i svenska och djup förståelse av språket som inte alla barn har, det kan vara mycket utmanande för dem att ta emot

sådana grammatiska konstruktioner. Mottagaren av vuxeninriktade text är vuxna som ha en nödvändig nivå och det är lättare för dem att ta emot texten som innehåller varierande grammatiska strukturer.

Passiv är i första hand en egenskap hos satser: i den passiva satsen har vissa av verbets aktanter systematiskt en annan satsledsfunktion än i den motsvarande aktiva satsen. Passiven utmärks i verbfrasen med suffixet -s hos verbet eller med ett passivbildande hjälpverb, bli eller vara, och passiv kan därför också betraktas som en egenskap hos verb och verbfraser. S-passiven är den vanligaste av skriftspråkets passivvarianter. Den aktant som i aktiv sats uttrycks med subjekt anges i passiv sats med ett vanligtvis optionellt av-inlett adverbial, och en aktant som i aktiv sats uttrycks med objekt anges i den motsvarande passiva satsen vanligen med subjekt. Verbet har vid passiv konstruktion samma semantiska valens som vid aktiv konstruktion. En skillnad är emellertid att den aktant som vid aktiv konstruktion anges med subjektet vid de flesta verb vid passiv konstruktion inte behöver anges och att aktanten när den är nämnd anges med ett fritt adverbial. Passiv konstruktion väljs gärna när den aktant som i motsvarande aktiva sats skulle betecknas med subjekt inte har de för ett subjekt typiska egenskaperna eller spelar den för subjektsreferenten typiska rollen i verbets aktion (Teleman, Hellberg, Andersson, 1999).

Informationsstruktur Passiv konstruktion väljs gärna när:

1. Det är nödvändig att behålla objektivitet och opersonlighet - för att skapa opartisk ton och ge intryck av objektivitet och tilltala alla mottagaren lika.
2. Det är nödvändig att lägga fokus på handlingen eller resultat snarare än en person som agerar.
3. Det led som skulle ha varit subjekt i den aktiva satsen inte har de informationsstrukturella egenskaper som ett typiskt subjekt har.
4. Räckvidd Passiv konstruktion väljs gärna när det led som i den aktiva satsen skulle ha stått som objekt eller adverbial skall ha stor räckvidd.

*Engelska används oftast inom forskningen och på internet.*

*Konstgjort kött produceras snabbare och mer effektivt är traditionellt kött.*

*Shakespeare brukade åtminstone läsas av gymnasisterna.*

Genom att ha funktion som subjekt i den passiva satsen får ledet normalt större räckvidd i satsen.

Imperativ är alltid utan böjningssuffix och består av verbstammen (*tro, härled, vänd, är, kom, spring, avbilda, sätt*). Imperativens funktion är att vara huvudordet i direktiva huvudsatsers predikatsled. Den står normalt först i satsen och förekommer bara tillsammans med ett utsatt eller vanligen utelämnat subjekt av andra person. Imperativen förekommer normalt inte i bisats. Den betydelse (prototypiskt av uppmaning) som kan tilläggas imperativen beskrivs i denna grammatik som en betydelse hos hela den direktiva satsen. Imperativens tidsbetydelse är framtida (den tänkta aktionen ligger senare i tiden än talögonblicket) (Teleman, Hellberg, Andersson, 1999).

*Svara på frågan!*

*Bädda din säng!*

*Sov gott!*

I texten används både passiv och imperativ form för att kommunicera olika typer av budskap och skapa en viss ton. Passiv form, som i den första meningen "Mark, berghällar och stenar får inte skadas", används för att framhäva själva handlingen och dess resultat snarare än vem som utför handlingen. Detta bidrar till en opersonlig och objektiv ton som är betecknande för texter som innehåller regler. Det understryker att det är handlingen (att skada mark, plocka blommor, ställa upp tält etc.) som är förbjuden, oavsett vem som utför denna aktivitet.

Medan imperativ form i meningen "Bryt inga kvistar och skada inte buskar och träd", används för att ge direkta uppmaningar och instruktioner. Det är en mer direkt och auktoritativ kommunikationsform som talar direkt till läsaren och uppmanar denne att agera eller undvika vissa handlingar.

Syftet med att använda dessa former är att reglera och styra beteende. Passiv form kan kännas mindre direkt och mildare när det gäller att förbjuda handlingar, vilket kan uppfattas som mindre konfronterande. Imperativ form är effektiv för att ge tydliga

och direkta instruktioner som är svåra att missförstå, vilket är viktigt för att säkerställa att specifika regler följs. Genom att variera mellan passiv och imperativ form skapas en text som är mindre monoton och mer engagerande. Detta kan också hjälpa till att särskilja mellan allmänna regler och specifika instruktioner. Imperativa meningar är ofta kortare och mer direkta, vilket kan hjälpa till att göra specifika instruktioner tydligare. Passiva meningar kan hjälpa till att skapa en mer formell och neutral ton, vilket kan vara viktigt i officiella sammanhang.

Exempel på användning är passiv form som "Djurlivet får inte skadas eller avsiktligt störas", där det betonas att skyddet av djurlivet är viktigare än att peka ut vem som ska undvika att störa djurlivet. Imperativ form, som "Skräpa inte ner", ger en direkt uppmaning till läsaren att inte lämna skräp, vilket är en tydlig och enkel instruktion. Dessa olika former hjälper till att kommunicera regler och instruktioner på ett sätt som är både effektivt och lämpligt för sammanhanget. I vissa meningar är det naturen som görs till agenten att visa naturens skörhet och vilka aktioner kan omedelbart leda till naturens förstörelse. I jämförelse med meningarna med passiva form dem meningar som har imperativ form kan riktas till barn som är mer vana vid imperativa form och som verkar vara tydligare och lättare att förstå.

### **5.3 Sammanfattning analys**

I denna sektion har användningar av språkhandlingar och hur de påverkar en läsare undersökts noggrant. Exempel från materialet har lyfts och försökts att med hjälp av systemisk-funktionella grammatiks teorier och tidigare forskningar förklara språkhandlingarnas användning och vad som skulle kunna påverka förverkligande av typer av språkhandlingar i texter. Språkhandlingarna kan realiseras kongruent genom frågesats, uppmaningssats och påståendesats.

Påståenden är mycket vanliga i informerande och beskrivande texter som har för syfte att förklara saker på en läsare och ge läsaren en nödvändig och relevant upplysning. Texten ger information till sin läsare i en rad påståendesatser. I texten nästan alla påståendena är kongruenta, det vill säga att språkhandlingarna och satstyperna stämmer överens. Påståenden är de mest dominerande i "Skogsmulles karta

över Kullaberg” och mycket begränsar mottagaren på grund av omöjlig ömsesidig interaktion. Frågor används inte konsekvent i texten. Inga av textens frågor är påståendesatser utan frågesatser och det vill säga kongruenta. Frågorna kräver inte svaren utan handling och får texten mer interaktiv samt lockar barn till att utreda naturen. Uppmaningar är inte så vanliga i beskrivande texter utan den förekommer i stället mer frekvent i instruktioner av olika slag. Den förväntade responsdrag för uppmaningen är att mottagaren åtar sig den och genomför den. Uppmaningarna realiserades kongruent med uppmaningssatser. Barn förväntas åta sig uppdraget för att bli mer bekant med natur genom interaktion och eftertanke.

## **6. Avslutande diskussion**

Denna sektion inleds med en kort sammanfattning av de viktigaste resultaten. Därefter diskuteras studiens resultat. Diskussionssektion avslutas med en reflektion över studiens resultat. Resultatet från denna undersökning visar att beroende på vem mottagaren av texten är och textens syfte använder en sändare olika lexikaliska och grammatiska val. Sändaren anpassar språket det vill säga grammatik, ordförråd, ordföljd, intonation och tonen till mottagarens språknivå. Skogsmulles karta över Kullaberg präglas av användning av imperativ och är allmänt rakt på sak jämfört med vuxeninriktade texten i Kullabergsfolder med vandringsstigar, där passiva former dominerar. I det här fallet är agenten självklara och behöver inte nämnas. Texten fortsätter att framhålla offentlig ton. Barninriktade text Skogsmulles karta över Kullaberg har olika röster som varierar i maktrelation och förpliktelsekraft som binder läsaren till sina skyldigheter. Medan vuxeninriktade text Kullabergsfolder med vandringsstigar har bara en röst vilken handlar konsekvent i hela texten. Förutom detta, "Skogsmulles karta över Kullaberg" domineras av kongruentuttryckta påståendena och frågor tillsammans med uppmaningar medan "Kullabergsfolder med vandringsstigar" domineras av mestadels påståendena och några uppmaningar.

Inflytandet i det första fallet är att höja intresset hos barn och skapa gynnsamma förutsättningar för barns interaktion med natur samt ger dem idéer om hur dem kan ägna sin tid vid deras vistelse i naturum tack vare Skogsmulles uppdrag, vilka också fostrar avsiktligt tänkande i barn. Medan inflytandet i det andra fallet är att få vuxna sköta sina barn vid deras vistelse och höja respekt och uppskattning för natur.

### **6.1 Fortsatt forskning**

Denna uppsatsen svarar på språkhandlingar som dominerar barninriktade text och hur de påverkar barn. Det vore intressant att noga undersöka fler typer av text och språkhandlingarna som ska dominera denna text beroende på budskapet, syftet och mottagaren. Det skulle vara ännu mer intressant att analysera användning av språkhandlingar i texter som är skrivna på ett annat språk (i synnerhet språk som inte

tillhör germanska språk) och upptäcka skillnaden om det finns en samt forska om det kommer att vara möjligt att producera texter som ska upptända barns intresset att läsa böcker eller skriva läroböcker på ett sätt som underlättar elevers undervisning och förståelse av materialet med hjälp av användning språkhandlingar.

## Källförteckning

- Aijmer, Karin, 2002: Modality in advanced Swedish learners' written interlanguage. I: Granger, Sylviane, Hung, Joseph & Petch-Tyson, Stephanie. *Computer learner corpora, second language acquisition and foreign language teaching*.
- Ali, S., & Gerdin, E. (2018). Modalitetsmarkörer - "det handlar om att ta språket i besittning": En studie av gymnasieelevers användning och lärares erfarenheter av modalitetsmarkörer i skrift.
- Andersson, Peter, 2007: *Modalitet och förändring: en studie av må och kunna i fornsvenska*. Göteborg: Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet.
- Bergvall, Ida (2016). *Bokstavligt, bildligt och symboliskt i skolans matematik – en studie om ämnesspråk i TIMSS*. Diss. 2016, Uppsala universitet.
- Björzell, M., & Solem, H. (2023). *Verktygslåda för texttyper A: arbeta med förklarande, reflekterande, argumenterande, berättande och beskrivande text* (Upplaga 2). Studentlitteratur.
- Caffarel, A. (2015a). Systemic systematic functional grammar and the study of Meaning. In *The Oxford Handbook of Linguistic Analysis* (pp. 345–373). essay, Oxford University Press.
- Cui, Y., & Zhao, Y. (2014). The Use of Second-Person Reference in Advertisement Translation with Reference to Translation between Chinese and English. *International Journal of Society, Culture & Language*, 2(1), 25-36.
- Ekdal, Niklas (2009). Värsta högerspråket. [www.dn.se/ledare/signerat/varsta-hogerspraket](http://www.dn.se/ledare/signerat/varsta-hogerspraket).
- Ekerot, Lars-Johan 2011. Ordföljd, tempus, bestämdhet. Malmö: Gleerups utbildning AB.
- Fodde, L., & O. Denti (2008). The dialogic dimension in tourist discourse. In G. Garzone & P. Catenaccio (Eds.), *Language and bias in specialised discourse* (pp. 155-175), Milano: Cuem.
- Francesconi, S. (2011). Images and writing in tourist brochures. *Journal of Tourism and Cultural Change*, 9(4), 341–356. <https://doi.org/10.1080/14766825.2011.634914>
- Friluftskartor och inspiration*. Kullabergs naturreservat. (2023b, May 8). <https://www.kullabergsnatur.se/naturum-kullaberg/>

- Gradin, R. (2022). *Vad är kommunikation – crewcraft*.  
<https://www.crewcraft.se/omoss/artiklar/vad-%C3%A4r-kommunikation>
- Halliday, M. A. K., Matthiessen, C. M., Halliday, M., & Matthiessen, C. M. (2014). An introduction to functional grammar. In *Routledge eBooks*.  
<https://doi.org/10.4324/9780203783771>
- Hellspong, L., & Ledin, P. (1997). *Vägar genom texten: handbok i brukstextanalys*. Studentlitteratur.
- Hjalmarsson, E. H., & Mattson, A. (2013). *Juristens Skrivhandbok*. Jure.
- Holmberg, P., & Karlsson, A.-M. (2019). *Grammatik med betydelse: en introduktion till funktionell grammatik* (Upplaga 2 [oförändrad]). Studentlitteratur.
- Holmberg, P., Karlsson, A.-M., & Nord, A. (2019). *Funktionell Textanalys*. Studentlitteratur AB.
- Holmberg, Per (2011). Texters interpersonella grammatik. I: Holmberg, Per, Karlsson, AnnaMalin & Nord, Andreas (red.) *Funktionell textanalys*. Stockholm: Norstedt. S. 97–113
- Johansson, S. (2024). *Utveckla Skrivandet*. Ordräknare. <https://xn--ordrknare-y2a.se/utveckla-skrivandet/grammatiska-metaforer>
- Josephson, O. 1950. (2020). *Grammatik, ord, texttyper: Svenska med fokus på form*. *Skrifter Från Intensivsvenska*.
- Lagervall, Marika, 2014: *Modala hjälpverb i språkhistorisk belysning*. Diss. Göteborg: Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet.
- Lundin, K. (2016). Att instruera i idrottskontext. *Educare*, 2018(1), s.140-169.  
<https://doi.org/10.24834/educare.2018.1>
- Kress, G., & Van Leeuwen, T. (2006). *The grammar of visual design*. 2nd edition, London: Routledge.

- Martin, J.R. (2001). Language, Register and Genre. In A. Burns & C. Coffin (Eds.), *Analysing English in a Global Context* (pp. 149–166). London, UK: Routledge.
- McClellan, R. J. (1943). Some Modern Swedish Writers. *The Modern Language Review*, 38(3), 236–241. <https://doi.org/10.2307/3717464>
- Nationalencyklopedin, (2018). *Finita verbformer*.
- Nordén, L. (2018, May 22). (thesis). *Från påstående till skyldighet: en funktionell analys av Studentlundsavtalet*. Retrieved 2024, from <http://lup.lub.lu.se/student-papers/record/8940815>.
- Norrby, C. (2014). *Samtalsanalys: så gör vi när vi pratar med varandra* (3., [rev.] uppl.). Studentlitteratur.
- Olvegård, Lotta (2014). Herravälde. Är det bara killar eller? - andraspråksläsare möter lärobokstexter i historia för gymnasieskolan. Göteborg: Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet.
- Pacheco-Costa, A. & Guzmán-Simón, F. (2020). Developing multimodal narrative genres in childhood: An analysis of pupils' written texts from the Systemic Functional Linguistics. *Education Sciences*, 10(11), 342.
- Polias, John (2006). Assessing learning: a language-based approach. I: Olofsson, Mikael (red), Symposium 2006. Bedömning, flerspråkighet och lärande. Stockholm: HLS förlag.
- Regeringskansliet. (n.d.). *Förordning (2007:1052) med instruktion för Naturvårdsverket*.  
§1 Regeringskansliets Rättsdatabaser.  
<https://rkrattsbaser.gov.se/sfst?bet=2007%3A1052>
- Roos, Annie (11 maj 2021). "Reproducing gender - The spatial context of gender in entrepreneurship" (på engelska). *pub.epsilon.slu.se*.

- Salomonsson, J. (2022). *Systemisk-funktionell grammatik: för lärare i svenska och svenska som andraspråk* (Upplaga 1). Studentlitteratur.
- Skärlund, S. (2017). *Man, en och du: generiska pronomen i svenskans historia*. Diss. Lund: Lunds universitet.
- Startsida*. Kullabergs naturreservat. (2024a, January 12). <https://www.kullabergsnatur.se/>
- Teleman, Ulf; Hellberg, Staffan; Andersson, Erik (1999). Svenska Akademiens grammatik. "4". Sid. 282–322
- Wojahn, D. (2015). *Språkaktivism: diskussioner om feministiska språkförändringar i Sverige från 1960-talet till 2015*. Diss. Uppsala: Uppsala universitet.

## Резюме

У кваліфікаційній бакалаврській роботі на тему «Домінуючі мовленнєві акти та їх вплив на потенційного читача» розглядається дитяча брошура природнього заповіднику у південному регіоні Швеції – Сконе «Карта Кулабергу від Скугсмуле» та які мовленнєві акти переважають у тексті цієї брошури.

Мова є нашим головним інструментом, що не лише дозволяє нам спілкуватися, а також є основою розвитку суспільства та передачі художніх повідомлень та задумок через музику, літературу, поезію тощо. Мова і людина є нероздільними, і допоки існує мова, існуватиме людина та її «людське», адже вони не є самостійними і не можуть існувати один без одного. Завдяки мові ми навчаємося розрізняти різні мовні шаблони, які використовуються у багатьох ситуаціях. Наприклад, формальна та неформальна мова, розмовна і письмова мова, сленг, діалекти, термінологія та ін. Відповідна частина словникового запасу і граматичних конструкцій підходять для відповідних випадків і контекстів, коли як для інших - ні. Ми зазвичай сприймаємо зміст тексту за допомогою слів використаних у тексті, не враховуючи граматичні аспекти та тонкі деталі, які містять граматичні вибори, які ми робимо. Тому необхідно розглядати текст крізь граматичну лінзу і аналізувати граматичні вибори, зроблені автором, та їх вплив на людей, які отримують повідомлення з цього тексту.

Плануючи зміст нашого повідомлення, ми завжди враховуємо, як ми хочемо, щоб наш адресат відреагував і сприймав інформацію, і відповідно спосіб, яким ми формулюємо повідомлення, є вирішальним. Щодо мови, то ми повинні не тільки дивитися на загальну картину, але й ретельно аналізувати всі деталі того, як усне і письмове повідомлення сприймається з граматичної точки зору. Для цього у цій кваліфікаційній роботі використовувалася граматична модель, яка називається функціональною граматиною і розглядає значення тексту, через граматичну призму. Функціональна граматика є мовною моделлю, яка виходить зі значення, де контекст і мовне використання розглядаються як основа всієї

граматики і вказують, що граматики не тільки виражає значення, але й створює його.

Мій аналіз базується на ідеї того, що мовні та граматичні вибори в текстах визначаються у залежності від цілей автора. Я особливо зосереджуюся на тому, як тексти, орієнтовані на дітей, є більш стимулюючими і як у них виражаються ідеї для саморефлексії та роздумів, оскільки саме через рамки, що існують у тексті, ці ідеї сприймаються. Вибір функціонального текстового аналізу як методу аналізу ґрунтується на тому, що проблема стосується не лише змісту брошури, але й зовнішніх факторів, які можуть впливати на те, як різні читачі сприймають її. Використовуючи функціональний текстовий аналіз з акцентом на інтерперсональну метафункцію, можна глибше проаналізувати мовні дії, виходячи з їх функції в контексті, а не лише їх граматичної форми. Такий підхід дозволяє отримати більш повне уявлення про те, як мовне використання впливає і формується специфічним контекстом, в якому воно використовується.

Ця робота має на меті дослідити, які мовленнєві акти характеризують цей текст і як вони впливають на читача і його/її потенційну відповідь на текст, навіть якщо читач усвідомлює, що його відповідь не буде прийнята напряму або якщо відповідь є небажаною. Однією з базових цілей є засвоєння знань про функціональну граматику та як вона використовується у текстах, орієнтованих на дітей, і яким чином необхідно створювати тексти, аби інтерес дітей до читання збільшився. Головним пунктом цього дослідження є дати відповідь на наступні питання:

- Як контекст, модальність та граматичні метафори впливають на реакції читача?
- Які відносини між мовцем та слухачем можна ідентифікувати в тексті?
- Як відрізняються «Карта Кулабергу від Скутсмале» та «Брошура екологічних стежок Кулабергу» попри схожий контекст текстів?

Спершу варто ознайомитися з локацією, про яку ітиметься у дослідженні. Куллаберг є природним заповідником, який знаходиться у південно-західній

частині Швеції. Він відомий своїми яскравими ландшафтами, які включають у себе круті скелі, густі ліси та мальовничі краєвиди на холодне море. Заповідник є популярним місцем для пішохідних прогулянок, альпінізму та спостереження за птахами. Міністерство з охорони довкілля прагне зробити Куллаберг більш доступним для усіх категорій людей, особливо для дітей завдяки різним освітнім заходам, що проводяться на свіжому повітрі та надання цікавих навчальних матеріалів.

Брошура «Карта Кулабергу від Скугсмуле» є прикладом подібних навчальних матеріалів, які мають на меті залучити дітей до актуальності питань довкілля та збереження природи. Мова та структура брошури розроблені таким чином, аби матеріал викладався зрозуміло та цікаво для молодшої аудиторії, зокрема завдяки створенню загадкового персонажа Скугсмуле - лісового друга, який допомагає дітям знайомитися з природою. Брошура доступна в електронному доступі на веб-сторінці заповідника та безпосередньо у заповіднику біля інформаційного центру. Вона містить загальну інформацію про заповідник, карту, правила поведінки та контактну інформацію. Брошура є інформативним та освітнім гайдом та розрахована на відвідувачів з маленькими дітьми, аби зробити їх візит більш цікавим та інформативним.

У брошурі пояснюються принципи "allemansrätten" або ж «право для усіх», які надають людям право перебувати на природі, водночас нагадуючи відвідувачам про відповідальність захищати природу та не завдавати шкоди флорі та фауні заповіднику, а також поважати власників земель та інших відвідувачів. Крім того, наголошується на особливих правилах, що діють у природному заповіднику Кулаберг.

У брошурі представлені різні місця природного заповідника Кулаберг, такі як Мелле Моссе, Гокулл, Йозефінелуст та Д'юпадаль. «Карта Кулабергу від Скугсмуле» пропонує практичну інформацію та поради щодо місць для відвідування, активностей, правил природного заповідника, а також надає посилання на додаткові ресурси про природний заповідник. Для кожного місця

автор надає короткий опис, правила щодо того, що можна і не можна робити, а також завдання для сприяння безпечній взаємодії дітей з природою, виховання поваги до природи та розвитку уяви за допомогою Скутсмале.

Кожен письмове та усне повідомлення має автора і особу, для якої це повідомлення адресується. Вони спілкуються між собою і виконують свої ролі свідомо чи несвідомо. У функціональній граматиці ці ролі називаються "мовець та слухач". Мовець — це той, хто створює та передає інформацію, тоді як слухач — це той, хто приймає передану інформацію. Мовець створює повідомлення, визначає його мету і вирішує, хто має його отримати. Але саме слухач вирішує, як він буде реагувати і які заходи буде вживати.

«Карта Кулабергу від Скутсмале» була створена і профінансована Міністерством захисту довкілля Швеції і саме вони визначають, хто буде слухачем, яке повідомлення має бути передане і як мова повинна бути адаптована. За словами Градіна, "комунікація є найбільш зрозумілою, коли вона відбувається у письмовій формі. Тоді і мовець, і слухач краще один одного розуміють". Завдяки письмовим формам комунікації стало легше передавати своє повідомлення і звертатися до більшої аудиторії.

Мовленнєвий акт – це цілеспрямована дія мовця спрямована безпосередньо на слухача під час їх контакту. Аби мовленнєвий акт став цілеспрямованою дією необхідні деякі умови:

- безпосередня наявність мовця та слухача;
- соціальні ролі, які вони грають;
- ситуація спілкування.

Слухачем мовленнєвих актів виражених у брошурі є діти та їхні сім'ї, які відвідуватимуть природний заповідник і захочуть ознайомитися з інформацією та правилами перед відвідуванням. Це є характерним для брошур, які знаходяться в певному туристичному місці, мати велику аудиторію, яка може збільшитися у майбутньому, якщо місце стане більш популярним. Відносини та ролі між мовцем для слухачем тут не можна розглядати як рівноправні, оскільки

мовець очікує, що при відвідуванні природного заповідника слухачі зобов'язані дотримуватися правил і не ставити їх під сумнів.

Мовні ресурси, необхідні для задоволення вимог контекстуальних змінних, організовані в три області значеннєвого потенціалу, або "метафункції", у системно-функціональній лінгвістиці (SFL). Ці метафункції відповідають трьом категоріям реєстрів: ідеаційні, інтерперсональні та текстуальні.

Для цієї роботи актуальними є інтерперсональні метафункції. Інтерперсональна метафункція надає значення щодо точки зору мовця та взаємодії між мовцем і читачем. У вербальному режимі це значення виникає з різних типів настрою, полярності та систем модальності. У візуальному режимі інтерперсональне значення проявляється через фокусування, афект, настроїв та градацію зображень. Відправною точкою в аналізі «Карти Кулабергу від Скутсмале» є системно-функціональна граматики, зокрема інтерперсональна метафункція.

Системно-функціональна граматики або СФГ є моделлю граматики, яка базується на значенні. Лінгвістичний дискурс-аналіз використовує СФГ для виявлення категорій, що показують, як мова формує наше сприйняття реальності. Системно-функціональна граматики добре підходить для ілюстрації того, що мова і текст не лише відображають реальність, але й формують наше уявлення про світ. Те, що граматики описує текст, і те, що текст надає контекст граматиці, є характерною ознакою цього погляду на мову. Системно-функціональна граматики, або скорочено функціональна граматики, є граматичною моделлю, розробленою лінгвістом Майклом Галлідеєм у 1970-х роках і відрізняється від традиційної граматики тим, що в центрі уваги стоїть функція і значення – а не форма. Оскільки функціональна граматики зосереджується на створенні значення та значущості, вона є особливо корисною для аналізу текстів, де необхідно підкреслити мовні вибори та чітко показати їхні ефекти. Це частково зумовлено тим, що функціональна граматики подібна до дискурс-аналізу, де і текст, і контекст розглядаються як такі, що впливають і впливають одне на

одного у взаємодії. У цьому контексті мовні вибори означають вирази, які відправник і одержувач використовують у своїй комунікації. Мовні вибори можна використовувати свідомо або несвідомо, тобто відправник використовує певні вирази для вираження своїх намірів. Наприклад, переконувати, ставити під сумнів, зобов'язувати, аргументувати тощо. Але під час спілкування з друзями, сім'єю, колегами та іншими, кого ми зустрічаємо, ми постійно робимо несвідомі мовні вибори, щоб адаптуватися. У художніх текстах можна використовувати обидва мовні вибори залежно від того, яку мету має мовець і які емоції та реакції він хоче викликати у слухача.

У деяких текстах дуже чітко вказується, що читач повинен сприймати текст буквально, наприклад, виконувати вказівки або відповідати на запитання. В інших текстах звернення до читача подається більш непомітно, як у новинній статті, яка повідомляє про подію, не звертаючись безпосередньо до читача. Незалежно від усіх цих аспектів завжди є мета, щоб хтось читав і взаємодіяв з текстом.

Інтерперсональна метафункція реалізується лексико-граматично через ряд різних стратегій:

- Звертання на ти. Мовець звертається безпосередньо до слухача через фрази – *ти зустрічаєш, ти хочеш, ти будеш тощо*;
  - Ти зробиш це завдання.
- Вказівка. Деякі дії, описані в тексті, очікують від читача виконання – слідувати інструкціям, наприклад, *сортувати упаковку як пластик, натискати, полоскати обережно* тощо;
  - Зберігайте продукт у недоступному для дітей місці!
- Питання. Текст починається з риторичного питання, на яке очікується відповідь від читача – *чи шукаєш ти, чи хочеш ти* тощо;
  - Шукаєш роботу?
- Твердження. Передача інформації читачу.

- Палестинські прапори та плакати з політичними слоганами або символами були заборонені на арені у Мальме під час змагань.

- Модальні допоміжні дієслова. Використовуються для вираження ступеня правдивості, необхідності, можливості або намірів висловлювання. Наприклад, *слід, можна, можливо, потрібно, має тощо*;

- Сьогодні може піти сильний дощ.

- Інтерперсональні ад'юнкти. Тобто прислівники, які показують ставлення до певного факту – *завжди, ніколи, можливо, рідко, завжди* тощо;

- Завтра я, можливо, заберу ключі у дідуся.

Ці мовні риси створюють різні звертання залежно від того, як і чи використовуються вони. "Вихідною точкою в інтерперсональній метафункції є те, що кожна взаємодія і комунікація є грою між мовцем та слухачем, і що кожен хід у грі містить очікування щодо можливої відповіді. У художніх текстах зазвичай домінують твердження, які надають нам інформацію про події та персонажів у тексті без уточнення слухача. Цей інтерперсональний аспект корелює з цільовою аудиторією кожного тексту.

Під мовленнєвим актом мається на увазі репліка, де мовець не лише щось говорить, а й здійснює дію, яка передбачає певну реакцію від слухача. Мовленнєвий акт повинен містити фінитне дієслово і підмет, інакше мовленнєвий акт не передається. Наприклад речення, «*Гарна зима*» не можна вважати мовленнєвим актом.

Фінитне дієслово – це дієслово, яке змінюється для вираження часу та способу (індикатив, кон'юнктив або імператив) та/або для вказівки на особу, яка виконує дію.

Наприклад, «Він пішов до школи вчора». Тут ми маємо фінитне дієслово «пішов», яке вказує на минулий час, і підмет «він», що вказує на агента дії.

Мовленнєві акти можуть бути передані лише реченнями, які можуть стояти самостійно. Фінітне дієслово і підмет можуть створювати три різні мовленнєві акти:

- Твердження:
  - Я відчуваю хвилю радості.
- Питання:
  - Чи відчуваєш ти хвилю радості?
- Вказівка:
  - Відчуй хвилю радості!

Коли мовець використовує ці мовленнєві акти, він має спеціальну мету – викликати реакцію у слухач і водночас пропонує слухачу реагувати позитивно або негативно на мовленнєвий акт. Наприклад, слухач може погодитися і підтвердити інформацію в твердженні або спростувати її. При відповіді на питання, одержувач може відповісти «так» або «ні». Коли слухач отримує вказівку зробити щось, він може виконати або відмовитися від виконання вказівки.

Три з чотирьох мовленнєвих актів мають свою власну граматику, і саме ці граматичні ознаки шукають на початку аналізу мовленнєвих актів. Як було сказано раніше, щоб ідентифікувати питання і твердження в тексті, необхідно мати підмет і фінітне дієслово. Ці дві одиниці відповідають підмету і фінітному дієслову в традиційній граматиці, але тут вони визначаються за своєю функцією – разом вони роблять речення відкритим для відповіді.

- Твердження:
  - Він мій найкращий друг.
  - Я, це вона (підтвердження).
  - Це так? Ти забагато сваришся (запитання).
- Питання:
  - Ти спраглий?
  - Так, я (відповідь).

- Ні, я не спраглий (відповідь).
- Ніякої відповіді (відмова).
- Вказівка:
  - Відчуй хвилю радості!
  - Я зроблю це негайно (обіцянка)!
  - Ні. Я не хочу цього робити (відмова).
- Пропозиція:
  - Ми допоможемо тобі прибрати!
  - Я дуже вдячний за це (прийняття)!
  - Дякую, але я сам можу це зробити (відмова).

Аналіз брошури показав, що «Карта Кулабергу від Скугсмуле» складається в основному з тверджень, виражених конгруентно. Такий тип мовленнєвих актів є дуже поширеним в інформативних та описових текстах, мета яких полягає в поясненні речей для читача та наданні йому необхідної та важливої інформації. Текст передає інформацію своєму читачеві у формі ряду стверджувальних речень. У тексті майже всі твердження є конгруентними, тобто мовленнєві акти та типи речень відповідають один одному. Твердження, що є домінуючими в «Карта Кулабергу від Скугсмуле», значно обмежують слухача через неможливість взаємодії зі сторони отримувача. Питання не використовуються систематично в тексті. Жодне з питань у тексті не виражене стверджувальним реченням, а навпаки, питальними, тобто конгруентно. Питання не потребують відповідей, а дій, і роблять текст більш інтерактивним, а також привертають дітей до вивчення природи. Вказівки виражені конгруентно та слугують у реченні індикаторами правил, які мають виконуватися дітьми, а також дають дітям ідеї того, як можна ближче познайомитися з природою та проаналізувати як пройшла взаємодія.

# Bilagor

## Bilaga 1

### LÄR DIG MER OM ALLEMANSRÄTTEN OCH KULLABERGS NATURRESERVAT

Vet du vad allemansrätten är? Om du upptäcker Kullaberg med hjälp av Skogsmulles karta så får du lära dig mer om både allemansrätten och om de särskilda reservatsregler som gäller i Kullabergs naturreservat. Skogsmulle ger dig små uppdrag om du besöker platserna som finns utmärkta på kartan. Lycka till och låt äventyret börja.

#### Vem är Skogsmulle?

På vandringen som du strax ska ge dig ut på kommer Skogsmulle att lära dig mer om allemansrätten och Kullabergs naturreservat. Skogsmulle är barnens och djurens vän i naturen. Han föddes i naturen och fick sin dräkt av djuren som tillsammans skapade hans dräkt. Den fina hatten gjorde han av en bit näver från en björk. Allra stoltast är Skogsmulle över sin röda fjäder som sitter i hatten och svans av rotträd som han kan hålla rent i naturen med.

Friluftsrådets barnledare har med Skogsmulle visat över 2 miljoner barn ut i naturen för att upptäcka, leka och lära tillsammans. Skogsmulles budskap är Var rädd om naturen.

#### Allemansrätten och Kullabergs naturreservat

Tack vare allemansrätten har du och alla andra tillgång till naturen. När du går en promenad, paddlar kajak eller plockar bär i skogen använder du dig av den. Allemansrätten betyder också att du måste ta hänsyn till växt- och djurliv, markägare och människor i närheten.

Därför är det viktigt att du känner till vilka rättigheter och skyldigheter du har när du rör dig i skog och mark. Eftersom Kullaberg är ett naturreservat med ett känsligt djur och växtliv, gäller särskilda regler utöver allemansrätten. En del av vattenområdet räknas dessutom som marint naturreservat med ännu fler regler som är viktiga att kunna.

Mer information om reglerna i det marina reservatet hittar man på <https://www.lansstyrelsen.se/skane/besoksmal/naturreservat/hoganas/kullaberg.html>



### HITTA DIN PLATS I SKÅNSK NATUR

Det finns 3 nationalparker och över 300 naturreservat att upptäcka i Skåne. Här finns allt från bokskogar, sjöar och stränder till betesmarker och berg. På hittadinplats.nu finns allt du behöver veta om varje område. Genom filtereringsfunktionen kan du bland annat se vilka områden som går att nå med kollektivtrafik och var det finns grillplatser, slingor, vindskydd.

Våra skånska naturum och naturcentrum fungerar som en port till naturen. Här får du genom utställningar och aktiviteter bekanta dig med naturområdena i närheten av varje naturum. Du får också hjälp med kartor och tips på sevärheter och vandringar



HITTA DIN  
PLATS



Länsstyrelsen  
Skåne

Hemsida: [www.hittadinplats.nu](http://www.hittadinplats.nu)

Facebook: [www.facebook.com/skansknatur](https://www.facebook.com/skansknatur)

Instagram: [skansknatur](https://www.instagram.com/skansknatur)

#### Friluftsrådet

Friluftsliv för alla! Friluftsrådet skapar roliga, trygga och lärorika äventyr – på fjället, vattnet, snön, isen och i skogen. Året runt och för alla. Välkommen du också!

Friluftsrådet är en partipolitiskt och religiöst obunden ideell organisation som genom friluftsliv verkar för folkhälsa, livsglädje och respekt för naturen. Med över 100 000 medlemmar, 7000 ledare, verksamhet i 400 förskolor och skolor, 300 lokalavdelningar och 25 skidbackar är vi Sveriges största friluftsförbundet.

Våra hjärtefrågor är att få fler att njuta av friluftslivet på ett hållbart sätt – och vi jobbar för att ge bra förutsättningar för friluftsliv, nu och framåt.

I Skåne är vi över 17 000 medlemmar i 28 lokalavdelningar som skapar äventyr för både stora och små. Välkommen att vara med du också.

FRILUFTS  
FRAMJANDET



Hemsida: [www.friluftsradet.se](http://www.friluftsradet.se)

Facebook: [www.facebook.com/friluftsradet](https://www.facebook.com/friluftsradet)

Foldern har finansierats av Naturvårdsverket.

Skogsmulles karta över Kullaberg, 2019, sida 1 av 2



# UPPTÄCK KULLABERG MED SKOGSMULLE

## 2 ABLAHAMN



En lättillgänglig ravin som användes som båtplats av folket på Kullagården. Idag är det en populär plats för bad, dykning, fiske och klättring. Här finns också Fiskegrottan.

**Allemansrätten:** Du får inte jaga, störa eller skada djur. Det är också förbjudet att ta fågelägg eller röra djurens bon eller ungar.

**Kullabergs reservatsregler:** Mellan den 1/3 - 15/7 är det förbjudet att beträda den norra kusten från Djupadal till Valdemarsgrottan. Detta för att den **fridlysta** pilgrimsfalken inte ska störas när den ruvar.

**Uppdrag från Skogsmulle:** Ta upp en sten och lyssna på den. Vad berättar den för dig?



## 1 LILLEFYR

Om du följer den **slingrande** stigen från naturum hit kommer du riktigt nära havet. Att spana på den **idellimilkande** Tumliaren som är en av de minsta valarna i världen är väldigt populärt här.

**Allemansrätten:** Du får inte fiska utan tillstånd i sjöar eller vattendrag. Däremot får du fiska med metspö och kastspö utan tillstånd vid kusten samt i de fem största sjöarna (Mälaren, Vänern, Vättern, Hjälmaren och Storsjön i Jämtland).

**Kullabergs reservatsregler:** Delar av vattenområdet runt Kullaberg är marint naturreservat med särskilda regler.

**Uppdrag från Skogsmulle:** Gör som Skogsmulles kompis Laxe och lägg handen på en av Klipporna. Hur känns den?

## 4 KULLAMANNENS GRAV



Det sägs att gravens ligger vid en sten högt uppe på en bergkulle. När du stampar med fötterna uppe på höjden ekar det långt ner i underjorden. Stampa inte för länge, då kanske bergatrollet drar ner dig!

**Allemansrätten:** All nedskräpning är förbjuden.

**Kullabergs reservatsregler:** Samma sak gäller här, så var snäll och ta med dig skräpet hem.

**Uppdrag från Skogsmulle:** Blunda och lyssna! Vad hör du?

## 3 JOSEFINELUST

Josefinelust är känt för utsikten och de lättillgängliga grotterna. Platsen är uppkallad efter Oscar I:s fru Josefina, som älskade naturens skönhet. Här finns grillplats och vindskydd.

**Allemansrätten:** Du får tälta något dygn i naturen. Vill du tälta längre måste du be markägaren om lov.

**Kullabergs reservatsregler:** Du får bara tälta på anvisad plats på Kullaberg. Läs mer på Kullabergs naturreservats hemsida.

**Uppdrag från Skogsmulle:** Spring allt vad du orkar uppför backen!



## 6 GREGERS BACKAR



En hög del av Östra Kullaberg med tre toppar. Med sina 174,8 meter över havet är den nordligaste toppen Kullabergs näst högsta punkt. En av svensk flyghistorias mest tragiska olyckor inträffade här söndagen den 4:e mars 1956 när fyra unga piloter miste livet, därav minnesplattan.

**Allemansrätten:** Du får plocka blommor, bär och svamp som växer vilt men inte frukt, bär, grönsaker från trädgårdar, planteringar eller på åkrar.

**Kullabergs reservatsregler:** Du får inte plocka blommor men däremot svamp och nötter på marken.

**Uppdrag från Skogsmulle:** Hur många djur ser och hör ni?



## 5 MÖLLE MOSSE



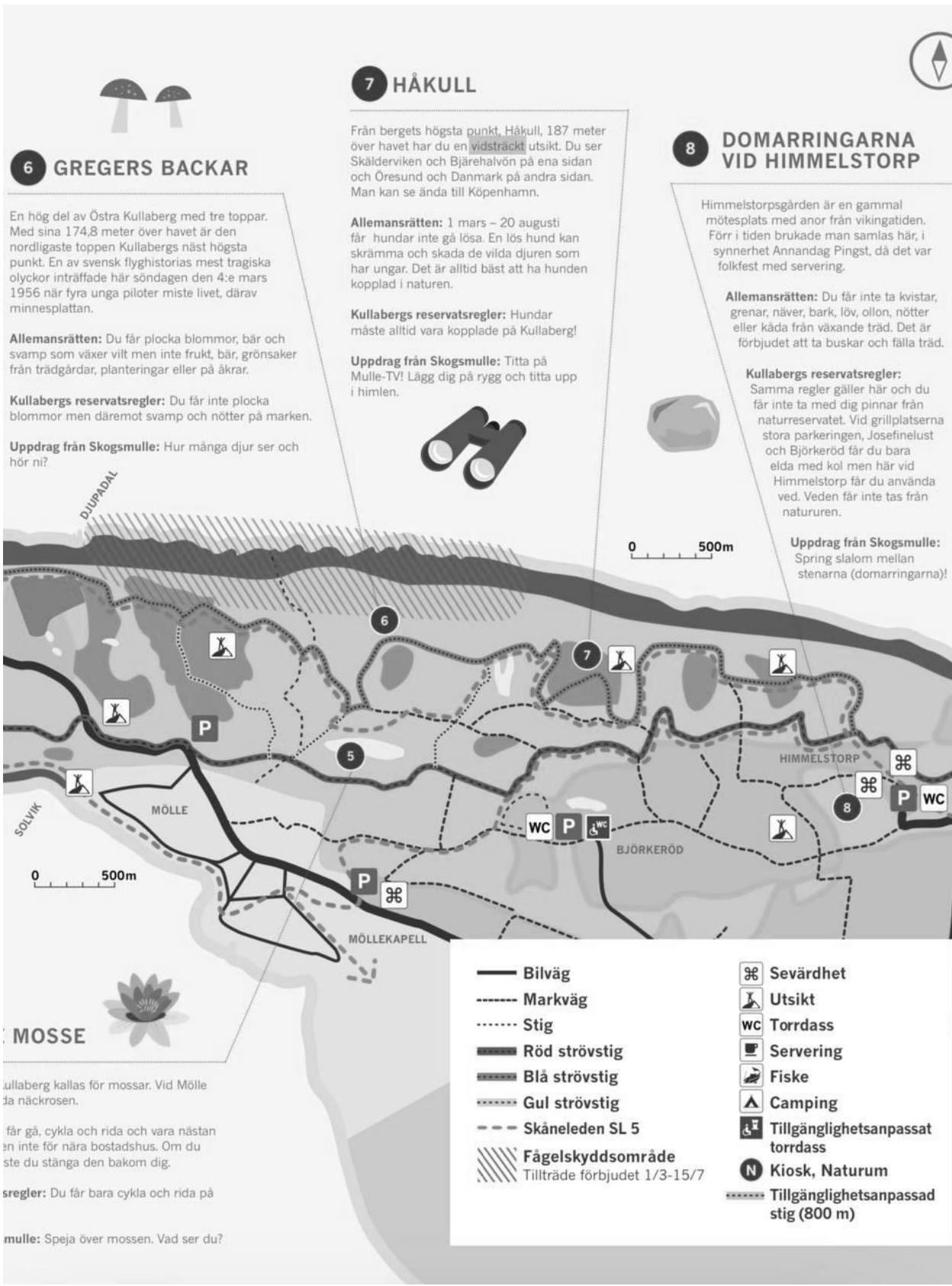
Skogstjärnarna på Kullaberg kallas för mossar. Vid Mölle mosse växer den röda näckrosen.

**Allemansrätten:** Du får gå, cykla och rida och vara nästan överallt i naturen men inte för nära bostadshus. Om du öppnar en grind måste du stänga den bakom dig.

**Kullabergs reservatsregler:** Du får bara cykla och rida på anvisade stigar.

**Uppdrag från Skogsmulle:** Speja över mossen. Vad ser du?

Skogsmulles karta över Kullaberg, 2019, sida 2 av 2, första delen



### 6 GREGERS BACKAR

En hög del av Östra Kullaberg med tre toppar. Med sina 174,8 meter över havet är den nordligaste toppen Kullabergs näst högsta punkt. En av svensk flyghistorias mest tragiska olyckor inträffade här söndagen den 4:e mars 1956 när fyra unga piloter miste livet, därav minnesplattan.

**Allemansrätten:** Du får plocka blommor, bär och svamp som växer vilt men inte frukt, bär, grönsaker från trädgårdar, planteringar eller på åkrar.

**Kullabergs reservatsregler:** Du får inte plocka blommor men däremot svamp och nötter på marken.

**Uppdrag från Skogsmulle:** Hur många djur ser och hör ni?

### 7 HÅKULL

Från bergets högsta punkt, Håkull, 187 meter över havet har du en vidsträckt utsikt. Du ser Skälderviken och Bjärehalvön på ena sidan och Öresund och Danmark på andra sidan. Man kan se ända till Köpenhamn.

**Allemansrätten:** 1 mars – 20 augusti får hundar inte gå lösa. En lös hund kan skrämra och skada de vilda djuren som har ungar. Det är alltid bäst att ha hunden kopplad i naturen.

**Kullabergs reservatsregler:** Hundar måste alltid vara kopplade på Kullaberg!

**Uppdrag från Skogsmulle:** Titta på Mulle-TV! Lägg dig på rygg och titta upp i himlen.

### 8 DOMARRINGARNA VID HIMMELSTORP

Himmelstorpsgården är en gammal mötesplats med anor från vikingatiden. Förr i tiden brukade man samlas här, i synnerhet Annandag Pingst, då det var folkfest med servering.

**Allemansrätten:** Du får inte ta kvistar, grenar, näver, bark, löv, ollon, nötter eller kåda från växande träd. Det är förbjudet att ta buskar och fälla träd.

**Kullabergs reservatsregler:** Samma regler gäller här och du får inte ta med dig pinnar från naturreservatet. Vid grillplatserna stora parkeringen, Josefinelust och Björkeröd får du bara elda med kol men här vid Himmelstorp får du använda ved. Veden får inte tas från naturen.

**Uppdrag från Skogsmulle:** Spring slalom mellan stenarna (domarringarna)!

### MOSSE

Kullaberg kallas för mossar. Vid Mölle ligger den näckrosen.

Får gå, cykla och rida och vara nästan alltid inte för nära bostadshus. Om du ska vara ute ska du stänga den bakom dig.

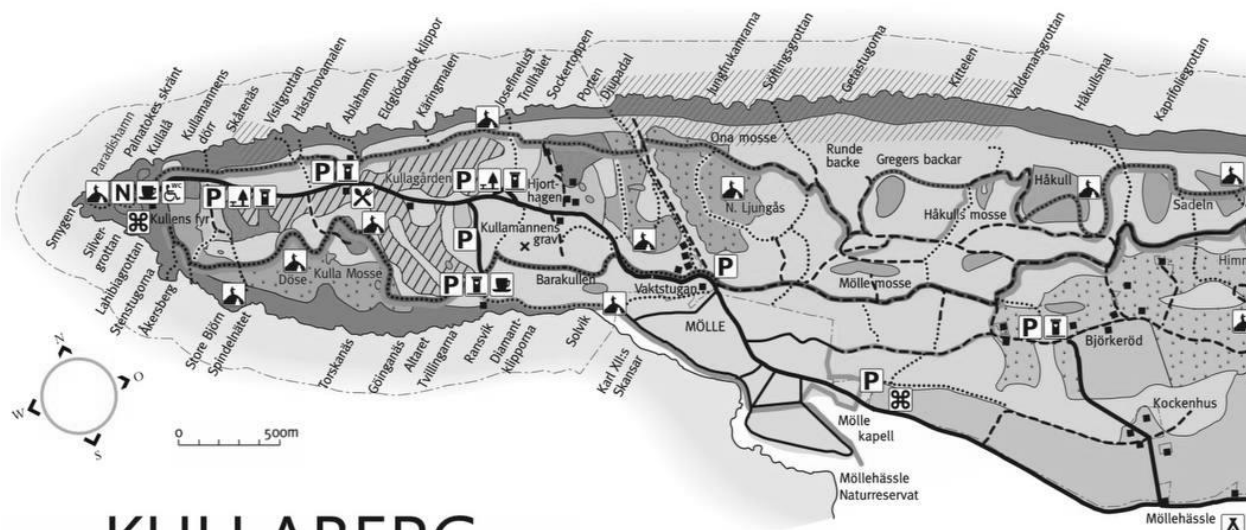
**Regler:** Du får bara cykla och rida på Kullaberg.

**Mulle:** Speja över mossen. Vad ser du?

- Bilväg
- Markväg
- Stig
- Röd strövstig
- Blå strövstig
- Gul strövstig
- Skåneleden SL 5
- Fågelskyddsområde  
Tillträde förbjudet 1/3-15/7
- Sevärdhet
- Utsikt
- WC
- Servering
- Fiske
- Camping
- Tillgänglighetsanpassat torrdass
- Kiosk, Naturum
- Tillgänglighetsanpassad stig (800 m)

Skogsmulles karta över Kullaberg, 2019 sida 2 av 2, den andra delen

## Bilaga 2



# KULLABERG

Nästan var man än befinner sig i nordvästra Skåne kan man se Kullabergs silhuett mot horisonten. Berget reser sig markerat med branta stup mot Öresund och Skälderviken och sluttar kraftigt ner mot det flacka slättområdet åt öster. Skogar, hedfragment och vilda branter står i stark kontrast mot den i övrigt helt dominerande åkerbygden. Nedanför berget finns de idylliska samhällena Mölle och Arild samt Brunby gamla kyrkby. Söderut nära stranden av Öresund ligger Krapperrups borg omgiven av vallgravar och en vacker park som är öppen för allmänheten.

### Viktigt att veta!

Kullabergs natur är omväxlande och spännande. Till detta bidrar de branta stupen, särskilt ut mot havet. Håll uppsikt över barnen! Stup och klippor är tilldragande lekplatser, men livsfarliga.

Klippor vid Åkersberget



### Berggrund

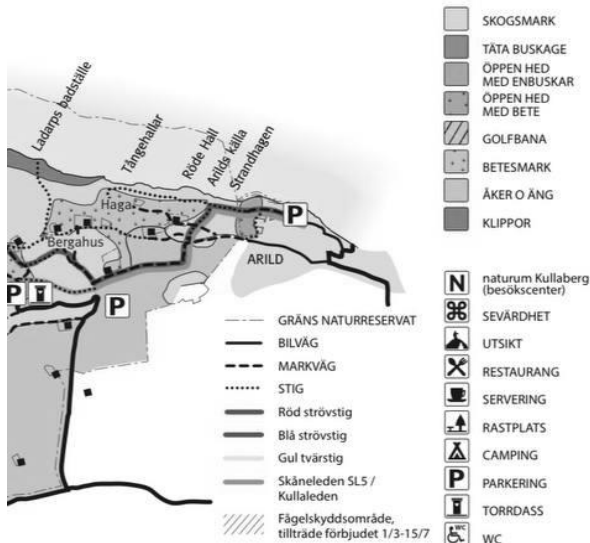
Kullaberg består av urberg, huvudsakligen gnejser, helt avvikande från den omgivande slätten som vilar på yngre (lagrade) sandstensbergarter. Gnejserna är rödaktiga till rödaktigt grå, men kan i övrigt variera i utseende. Grova kristaller av kvarts, fältspat och glimmer kan uppträda. Veckningar och sprickor kan bilda intressanta mönster i berget. Sprickorna har fyllts med svarta till brunaktiga bergarter. Dessa gångbergarter ligger som band huvudsakligen tvärs över berget från söder mot norr och består av amfiboliter och porfyriter. I bergets längdriktning finns gångar med en liknande bergart som kallas diabas eller i en särskild form "kullait", vilken uppträder t ex vid Josefinelust, Käringmalen och vid Diamantklipporna söder om Ransvik.

### Terrängformer

Den markerade bergryggen - en sk horst - har bildats genom att två sprickor uppstått i jordskorpan och att berggrunden sjunkit ned på vardera sidan om mellanpartiet. Bergryggen har sedan genomskurits av tvärgående sprickor. Några har vidgats till djupa dalgångar t ex Josefinelustdalen, Djupadal och dalen öster om Håkull. Mellan dalgångarna ligger höjdparter. Från bergets högsta punkt, Håkull, 187 m ö h, har man en vidsträckt utsikt över omgivande landskap. Näst högst är N Ljungås, 175 m ö h. En mycket intressant terräng har utformats av havet som ständigt nöter på de ibland mer än 60 meter höga kustbranterna. På grund av spricksystemen i berget och bergarternas varierande hårdhet bildas där vikar, strandklyftor, klipptunnlar (Porten), klippöar och skär samt stenpelare eller raukar (Sockertoppen).

I vikarna rullar vågorna mängder av stenar mot varandra så att de slipas jämna och runda. Dessa klapperstensfält kallas på Kullaberg för "malar" (Ransvik, Käringmalen, Håkulls mal). Havet har också gröpt ur grottor i bergsslutningarna (Visitgrottan, Josefinelustgrottorna, Söftinggrottan). De är inte särskilt djupa och har bildats när havsytan låg ca 5-10 m högre än nu.

Kullabergsfolder med vandringsstigar, 2021 sida 1 av 2, första delen



### Markhistoria

Ursprungligen var berget förmodligen skogklätt med små kärr och mossar i sprickor och dalar. Med hänsyn till bergets växtgeografiska läge kan man anta att ekskog har varit helt dominerande.

Redan under stenåldern fanns människor på Kullaberg. Rester efter dem har bl a påträffats i grottorna (Visitgrottan). Fornminnen som gravhögar och domarringar (Kockenhús, Himmelstorp, Bränneslyckan) berättar om en fortsatt verksamhet vid och på berget.

Under 1500-talet ålades ägarna till Kullaberg att hålla en fyrbåk längst ut på spetsen. Under denna tid har skogarna troligen kalhuggits och när de första detaljerade kartorna över Kullaberg ritades under 1700-talet var berget så gott som kallt. Bara i anslutning till Kullagård och vid Himmelstorp fanns några sammanhängande men av odling starkt påverkade skogspartier.

Bokskog gynnades och insprängd i denna fanns slätterängar och åkrar. I övrigt härskade ljungfåladan med enbuskar och små kratt av ek och buskar där kor, får och getter betade.

Vid sekelskiftet 1900 förändrades markanvändningen helt. Nästan hela fåladsarealen planterades med barrträd, huvudsakligen svarttall. Därmed uppstod det skogslandskap som idag präglar området. De ursprungligen öppna markerna finns bara kvar vid Björkeröds by, inom golfbaneområdet på Västra Kullaberg och på höjder och knallar där spridda fragment av den gamla ljungfåladan finns kvar.

Efter det att skogarna omkring 1980 blåste ned över stora ytor har fåladsmarker restaurerats både i ett område mellan Kulla mosse och Kullens fyr samt på Norra Ljungås och i Djupadalsområdet. Markerna har hägnats och betas av får och nötboskap (highland cattle).

### Nuvarande vegetation

Kullaberg är präglat av en mager och artfattig vegetation. Orsaken till detta är dels den fattiga gnejsberggrunden och dels det tidigare mycket intensiva utnyttjandet av markerna. Undantag utgör vegetationen i anslutning till de näringsrikare gångbergarterna, i fuktstråk och ute på klipptuppen.



Bokskog

Detta tillsammans med den historiskt skiftande markanvändningen gör Kullaberg till ett mycket varierande område som hyser omkring 70% av svenska växtarter utanför fjällen.

### Skogar

Kullaberg bjuder på ett synnerligen omväxlande skogslandskap med lövskogar som skiftar i utseende efter årstiderna: kal vinter, ljusgrön vår, grön sommar och flammande gulröd höst.

Viktiga trädslag är ek, lind, ask och al. Gyllenstiernska Krupperupsstiftelsen bedriver delvis skogsbruk på Östra Kullaberg.

### Grottor

Det finns mer än 20 grottor, alla strandgrottor längs havet. Alla går lätt att besöka med båt. Besök från landsidan kräver största försiktighet i rasbranterna bland lösa block och stenar. De mest besökta grottorna på Kullaberg är: Silvergrottan, Lahibiagrottan, Visitgrottan och Större Josefinelustgrottan.

### Djurliv

Havsdjuren omkring Kullaberg är i stort sett de samma som förekommer vid klippstränder norrut längs västkusten. Förutom ett rikt fiskliv finns en rad kräftdjur, sjöborrar, snäckor och musslor av vilka flera arter är stora sällsynheter. De marina däggdjuren, tumlare och knubbsäl kan man se från land om havsvattnet är stilla utan vågor. Den kulliga terrängen ger goda tillfällen för grävling och räv att bygga gryt och lyor. Harar och kaniner enstaka eller i grupper ser man ofta. Annars är rådjuret och kronhjort skogarnas karaktärsarter. Ofta betar de ute i de öppna markerna.

Vildsvin förekommer även sporadiskt på Kullaberg.

Ett viktigt inslag i djurlivet på öppna marker är betesdjuren, som varierar beroende på djurhållare: får, kor eller hästar. Fåglar uppehåller sig ofta i o i närheten av buskage. Där kan man få se törnskata, törnsångare, ärtsångare och hämpling. I skogens trädskronor och buskar finner man bofink, olika sångare, talgoxe, koltrast, rödhake och ringduva. Hackspettar som spillkråka, större hackspett och gröngöling bearbetar döda trädstammar i sök efter föda. Både snok och huggorm finns på Kullaberg. Vidare är ödla vanliga och grodor trivs i kärrmarkerna.

Det lägre djurlivet på Kullaberg är väl undersökt. Såväl insekter och spindlar som snäckor och sniglar förekommer med många arter varav flera ytterst sällsynta. Särskilt branternas krattskogar med ek och lind hyser många lägre djurarter. På sydbranterna finns t ex tapetserarspindeln, den enda släktningen till fågelspindlarna som finns i Norden.

## Nutidshistoria

Även om Kullaberg besökts och skildrats av flera resenärer tidigare - den mest kända var Carl von Linné - kom turismen till berget först under 1860-talet. Resor började då organiseras och ägaren till Kullagården kom att driva denna som en gästgivaregård. Under 1870-talet övergick gården och därmed hela Kullaberg i Krapperups ägo. Turismen fortsatte emellertid och ökade efterhand i omfattning. Det var mest danskar och tyskar som besökte berget. Mölle utvecklades till en betydande turistort och då Kullagården brann ned år 1900 lokaliserades hela turistverksamheten till Mölle. Det var under denna tid olika platser på Kullaberg fick de romantiska namnen som ännu i dag används (Kullamannens grav, Waldemarsgrottan etc). Inte minst på grund av trycket från turisterna utbjöd ägaren till Krapperup den yttersta delen av berget till salu. För att rädda Kullaberg bl a från utländska täktexploatörer ingrep Skånes naturskydds förening. En insamling anordnades vilken ledde till att Västra Kullaberg fram till Djupadal förvärvades 1914 och sedan förvaltades av Aktiebolaget Kullabergs natur fram till 1997. Då såldes området till Naturvårdsverket och staten, varvid huvudansvaret för förvaltningen övergick till Länsstyrelsen. Västra Kullaberg avsattes 1971 formellt som naturreservat.

Den östra delen av berget stannade kvar i Krapperups ägo. Detta område blev naturreservat 1965. Två år senare överförde friherre Gustaf Gyllenstierna Krapperups borg med omgivande park samt östra delen av Kullaberg till en förvaltande stiftelse, Gyllenstiernska Krapperupsstiftelsen. Efter andra världskriget upphörde Mölle som modern turistort och strömmen av besökare till Kullaberg avtog. I dag är emellertid naturreservaten på Kullaberg ett par av de mest besökta i landet. Mer än 500.000 besökare passerar årligen infarten till Västra Kullaberg. Hela berget är ett öppet strövområde.

Skötseln är bl.a. inriktad på att öka arealen lövskog samt återskapa en del av fåladsmarkerna. På Västra Kullaberg bedrivs en intensivare skötsel med särskild hänsyn till naturvetenskapliga och kulturhistoriska värden.



## KULLENS FYR

Längst ut på spetsen av Kullaberg högt uppe på klipporna (78,5 m ö h) reser sig Kullens fyr. Den är byggd år 1900 och är Skandinaviens starkaste fyr med 3,8 milj normalljus. Fyrplatsen har gamla anor ända från 1500-talet. Den första fyren bestod av en hängande järnkorg, s.k. papegojfyren, i vilken eldades med ved eller stenkol.



## HIMMELSTORPSGÅRDEN

Inramad av lummig lövskog ligger den fyrårigade korsvirkesgården Himmelstors på sluttningarna av Östra Kullaberg. Gården omnämns 1491, men de nuvarande byggnaderna, som är förklarade som byggnadsminne uppfördes under 1800-talet. Kullens hembygdsförening förvaltar gården och besökare är välkomna.

[www.kullenshembygdsforening.se](http://www.kullenshembygdsforening.se)



Under ytan i Kullabergs marina reservat. Ett 300 m brett bälte runt kusten blev marint reservat 1986 med syftet att bevara havsbottens flora och fauna så ostörd som möjligt. I Kullens farvatten möts Skageracks salt- och Östersjöns brackvatten, vilket skapar förutsättningar för en bred artsammansättning.

## Naturum Kullaberg

Naturum Kullaberg är ett besökscenter vid Kullens fyr längst ut på spetsen mot norra inloppet till Öresund. Naturum ägs av Naturvårdsverket och förvaltas av Länsstyrelsen Skåne. Naturum Kullaberg erbjuder utställningen "Porten till Kullaberg" vilken visar Kullabergs naturreservat från himmel till hav. Runt omkring i naturum finns moduler placerade, där du kan gissa rätt fågelläten, svampar, blommor eller märkliga djur i havet. Barnens favorit blir ofta saltvattenssakvariet där den som vill kan känna på en sjöstjärna. På naturum Kullaberg kan du få tips och idéer på vandringar och utflykter i naturen. Tanken är enkel - naturum Kullaberg ska vara porten ut till naturen.

## Strövstigar

De viktigaste strövstigarna finns markerade med färgsymbolor. Två huvudstigar går från Arild till Kullens fyr eller omvänt. Den röda stigen är relativt lättgången och är belägen på sydsluttningarna medan den mera krävande blå stigen följer nordstuden. Huvudstigarna är med jämna mellanrum sammankopplade med gula tvärstigar, vilka underlättar rundvandringar. Den orange-färgade markeringen visar på Kullaleden, vilken är en del av Skåneledens delled SL 5 runt Kullahalvön från Helsingborg, via Höganäs, Kullaberg, Arild till Utvålinge. Kullaleden är 70 km lång och erbjuder många varierade upplevelser längs sträckan. Självinstruerande vandringsguide i broschyrformat finns till försäljning på naturum Kullaberg. Vandringsguiden finns också att ladda ner som app för både Kullaberg och Kullaleden.

## Förvaltare

Länsstyrelsen Skåne och Gyllenstiernska Krapperupsstiftelsen

Produktion: Länsstyrelsen Skåne  
Text: Lars Pahlsson, revidering naturum Kullaberg  
Omslagsbild: Bertil Hagberg  
Undervattensbild: Regina Malles  
Övriga bilder: naturum Kullaberg  
Reviderad upplaga 2021

Kullabergsfolder med vandringsstigar, 2021 sida 2 av 2, den första delen



Kullaberg ligger ytterst på Kullahalvön i nordvästra Skåne, mellan Skålderviken och norra inloppet till Öresund. Vägförbindelserna dit är bra med goda anslutningar till E4 och E6. Parkeringsplatser finns i Mölle, Arild och i själva reservatsområdet.

#### Kom ihåg!

- \* Mark, bergväggar och stenar får inte skadas
- \* Blommor och växter får inte plockas eller grävas upp
- \* Bryt inga kvistar och skada inte buskar och träd
- \* Plocka inte växter och djur på havsbotten
- \* Djurlivet får inte skadas eller avsiktligt störas (t ex med störande musikanläggning)
- \* Motordrivna fordon tillåts endast på anvisade vägar och skall parkeras på särskilda parkeringsplatser
- \* Tält, husvagn, campingbil eller motsvarande får inte ställas upp inom reservatet
- \* Eldning/grillning endast tillåten på anvisade eldningsplatser när eldningsförbud ej råder
- \* Affischer, skylt, plakat eller därmed jämförlig anordning får inte uppföras
- \* Hunden ska hållas kopplad året runt
- \* Skräpa inte ner

De särskilda bestämmelser som gäller inom reservaten - något olika för Västra och Östra Kullaberg - anges på skyltar vid infarter och stigar.

#### Kontaktinformation

naturum Kullaberg - utställning & information  
042-34 70 56  
naturum.kullaberg@lansstyrelsen.se  
Kullaberg naturreservat  
Italienska vägen 323  
263 77 Mölle  
www.kullabergsnatur.se



#### Ytterligare information

Länsstyrelsen i Skåne  
Miljöavdelningen  
205 15 MALMÖ  
010-224 10 00  
www.lansstyrelsen.se/skane

Gyllenstiernska Krapperupsstiftelsen  
Krapperup  
263 76 NYHAMNSLÄGE  
042-34 41 90, 34 40 60  
www.krapperup.se

Höganäs kommun  
Stadshuset  
263 82 HÖGANÄS  
042-33 71 00  
www.hoganas.se

Naturvårdsverket  
106 48 STOCKHOLM  
010-698 10 00  
www.naturvardsverket.se

